

STŘEDNÍ POMORAVÍ VE STARŠÍM NEOLITU

Miroslav Vaškových, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Nejstarší neolitickou kulturu ve středním Podunají a v západní části Karpatské kotliny představuje kultura s lineární keramikou. Poměrně hustě byla osídlena i oblast středního a dolního Pomoraví.

Oblast středního a severní část dolního Pomoraví – jihovýchodní Moravy, tak jak je chápána v této práci, je vymezena geograficky na západě vrchovinami Ždánického lesa a Chřibů, na východě a jihovýchodě Bílými Karpaty. Ze severu je vymezena přibližně soutokem Moravy s Dřevnicí a jižním podhůřím Hostýnských vrchů, na jihu soutokem řek Moravy a Dyje a státní hranicí České republiky se Slovenskou republikou a s Rakouskem. Od severu k jihu protéká celou oblastí řeka Morava s četnými pravo i levobřežními přítoky. Její údolní niva tvoří osu celého Dolnomoravského úvalu.

K problematice předneolitického osídlení

V regionu jihovýchodní Moravy, zvláště středního Pomoraví, máme doloženo poměrně intenzivní mladopaleolitické osídlení (Skutil 1940; Hrubý 1951; Valoch 1979; Oliva 1987; týž 1998; Škrdla 2000; týž 2005; Škrdla–Lukáš 2000), především z období gravettienu a aurignacienu. Podstatně méně jsme informováni o mezolitickém osídlení, které vyplňuje období bezprostředně předcházející přijetí zemědělství a chovu dobytka. Problémem zůstává i vlastní rozlišení pozdního paleolitu a mezolitu ve zdejší oblasti (Svoboda a kol. 2002, 248). Ve Starém Městě v poloze „Na Valách“ byl při výzkumu velkomoravského pohřebiště objeven V. Hrubým kostrový hrob (č. 362/49) spolu se dvěma ohništi s radiolaritovými artefakty z období pozdního paleolitu či mezolitu (Jelínek 1956; Valoch 1977–1978). Další pozdně-paleolitické až mezolitické menší kolekce štípané industrie pocházejí z Uherského Hradiště–Sadů (Valoch 1974), nejasná je i kulturní příslušnost nálezů štípané kamenné industrie z okolí Uherského Brodu a z Luhačovic (Valoch 1993, 68), která se vymyká typologickému spektru mezolitu okolních oblastí. Do období mezolitu tak můžeme ze sledované oblasti středního a severní části dolního Pomoraví přiřadit prokazatelně pouze nálezy z Mikulčic (Škrdla–Matejiucová–Přichystal 1997).

K úloze mezolitických lovců a sběračů v procesu neolitizace bylo vysloveno více názorů, které naposledy shrnul ve své práci I. Pavlů (2005). Oproti starším názorům, kdy se spíše nepředpokládal možný kontakt mezolitické a neolitické populace (např. Vencel 1982), dnes stojí současná hypotéza, která počítá s ostrůvkovitým vzorcem osídlení a šířením neolitizace spíše s podporou lokálního obyvatelstva než ve střetu s ním (Pavlů op. cit., 300). Nezanedbatelnou úlohu při neolitizaci přičítají lokálnímu mezolitickému obyvatelstvu na celém území osídleném nejstarší fází kultury s lineární keramikou dále například I. Matejiucová (2002a) a Z. Farkaš (2004). Také M. Zvelebil přičítá domácímu substrátu při neolitizaci západní a severozápadní Evropy tím větší podíl, čím dále je to které území vzdáleno od předaoasijského neolitického centra (Zvelebil 2000; týž 2002).

Velký podíl lovců–sběračů při přechodu k zemědělství nevyklučují ani výsledky studia DNA. Podle nich převažují paleolitické genetické ukazatele u cca 80% sledovaných vzorků v současné české populaci (Kráčmarová–Bruchová–Černý–Brdička 2006; dále k problematice Zvelebil–Pettitt 2006).

Z území Moravy nemáme bezprostřední doklady předpokládaných vzájemných kontaktů mezi nejstaršími zemědělci a původním mezolitickým obyvatelstvem. Známe také podstatně méně mezolitických lokalit, než například ve východních Čechách (celkem 326 mezolitických lokalit–Končelová 2005, 667), což může být dáno jednak stavem výzkumu a dochování malých lovecko-sběračských tábořišť, ale i polohou samotných sídlišť. Na Moravě bývají

mezolitická sídliště položena na písčinych dunách v okolí řek (tudíž mohou být již dávno zničená, nebo se nachází pod povodňovými sedimenty), naopak ve východních Čechách vyhledávaly mezolitické populace místa výše položená od 300–400 m n. m. (Končelová op. cit., 668).

S možnými kontakty nejstarších zemědělců a mezolitických skupin lze počítat i na území dnešního Polska, zvláště v povodí Odry a Visly (Kulczycka-Leciejewiczowa 1979, 46–47). Mohou je dokládat nálezy obsidiánové industrie na nalezištích zdejší mezolitické janisławické kultury (např. Ronizów, Grzybowa Góra–Rydno). Obsidián sem musel být importován z druhé strany Karpat z oblasti Bukovských vrchů či Zemplínských vrchů (Kulczycka-Leciejewiczowa op. cit., 48). Jako další možný doklad kontaktu společnosti nejstarších zemědělců s lovecko-sběračskými skupinami severně od Karpat je uváděn inventář z chaty janisławické kultury (nálezy štípané kamenné industrie spolu se zvířecími kostmi) z lokality Deby na Kujawsku (Kruk–Milisaukas 1999, 27–28).

Závěrem lze shrnout, že na základě dnešního stavu poznání nemůžeme stanovit přesnější rozsah pozdněpaleolitického či mezolitického osídlení ve sledovaném regionu. Moravský mezolit typologicky navazuje na pozdněpaleolitický vývoj, o čemž svědčí četné nálezy krátkých škradel, méně už menších hrotů s otupeným bokem doplněných o výraznou mikrolitickou složku. K posledním nálezům datovaným do období pozdního paleolitu až mezolitu je možné přiřadit dva nálezy mikrojadér z nepatinovaného silicitu severské proveniencce z Jarošova (Škrdla 2002, obr. 22–23) a mikročepel s obloukovitě otupeným bokem ze zeleného radiolaritu z Březolup (Kuča 2005, obr. 11). Prozatím se však jedná o nálezy ojedinělé, ovšem vzhledem k výše uvedeným nálezům z této oblasti středního Pomoraví lze hypoteticky předpokládat, že před předpokládaným příchodem neolitických populací tento region nebyl úplně liduprázdný.

Současný stav poznání kultury s lineární keramikou

Kultura s lineární keramikou představuje nejstarší neolitickou kulturu ve středním Podunají a v západní části Karpatské kotliny. Postupně se rozšířila téměř na území celé Evropy od Belgie a severní Francie na západě, přes střední Evropu, střední a severní Polsko na sever a Ukrajinu a Moldávii na východě (Pavlů 2005, 297). Problémem geneze kultury s lineární keramikou a neolitizace střední Evropy se zabývalo více badatelů (např. Červinka 1908; Quitta 1960; Tichý 1960; týž 1962; Lichardus–Lichardus–Itten 2003; Pavúk 1979; týž 2004; Tillmann 1993; Gronenborn 1994; Kalicz 1995; Zvelebil 1995; týž 2000; 2002; Mateiciucová 2002a). Její původ je nejčastěji spojován s raně neolitickými kulturami na Balkáně, konkrétně s kulturami Starčevo a Criș (Tichý 1960), nebo je její vznik hledán přímo v severozápadním Maďarsku a na jihozápadním Slovensku (více Pavúk 2004, 18–20). Podle této teorie se střeoevropský vývoj od vývoje na Balkáně diferencoval již v čase starší lineární keramiky a kořeny diferenciace sahají přinejmenším do období mezolitu (Pavúk 1979, 70). V podstatě můžeme shrnout, že máme jak zastánce hypotézy vzniku střeoevropského neolitu v oblasti Transdanubie autochtonně z lokálního mezolitického obyvatelstva (např. Gronenborn 1994; Zvelebil 2000; týž 2002; Mateiciucová 2002a), tak i tradiční hypotézy neolitické imigrace do Karpatské kotliny přímo z Anatólie (Lichardus–Lichardus–Itten 1993). Pro území Moravy však platí, že kulturu s lineární keramikou zde známe plně vyspělou již od jejího nejstaršího období a předpokládá se určitý starší vývoj mimo naše území (Podborský 1993, 76).

Periodizací kultury s lineární keramikou (dále jen LnK) pro území Čech, Moravy a Slovenska se zabývalo více badatelů (Soudský 1954; Neustupný 1956; Tichý 1962; Pavúk–Šiška 1971; Pavlů–Zápotočká 1979; Čižmář 1998). Pro území Moravy má platnost třídění R. Tichého (1962) na stupně I.a–b, II.a–b a III. (šárecký stupeň) a podrobnější třídění Z. Čižmáře (1998)–stupně I.a–b, II.a (s dalším členěním na dva podstupně), II.b, II.c (železovská skupina) a III. (šárecký stupeň), které vychází především ze znalosti keramického materiálu z prostoru Lysické sníženiny a z Prostějovska.

Nálezy kultury s LnK v počtu více než 400 lokalit známe prakticky z území celé Moravy

(srov. Podborský 1993, 77, Mapa 8) s výjimkou pohoří Českomoravské vrchoviny, Jeseníků a Karpat. Jen během výzkumů posledních let (1999–2004), především pracovníků Ústavu archeologické památkové péče v Brně, se podařilo prozkoumat dalších 63 sídlišť kultury s LnK na Moravě, zvláště na Prostějovsku (Prostějov - Čechůvky, Seloutky, Kralice), Brněnsku (Brno-Popůvky, Modřice, Brno-Horní Heršpice), Zlínsku (Otrokovice-Kvítkovice, Zlín-Malenovice) a Znojemsku (Mašovice, Hluboké Mašůvky) atd. (více Čížmář 2006).

Monograficky byly v posledních letech publikovány také významné nálezy a celky ze sídlišť z Přáslavic-Kocourovce (Horáková-Kalábek-Peška 1997), z Brna-Nového Lískovce (Berkovec 2004) a z pohřebiště ve Vedrovicích (Podborský a kol. 2002).

Stav pramenné základny

Ve sledovaném regionu jihovýchodní Moravy nebyl otázce místního neolitu věnován systematický výzkum, přesto, že všechny dosavadní nálezy a výzkumy z posledních let, zvláště ve středním Pomoraví, ukazují, že některá naleziště jsou pro budoucnost velmi slibná. Zatímco jen malá část uchovaných archeologických nálezů pochází ze záměrných výkopů, zejména z první poloviny minulého století, je z nahodilých nálezů a z povrchových sběrů soustředěno v příslušných muzeích velké množství keramického materiálu i nálezů kamenné industrie.

Početné nálezy nám dokládají, že tato oblast byla neolitickými zemědělci s kulturou s LnK osídlena velmi hustě. Dnes ovšem nelze rozhodnout, zda se jedná v některých případech o samostatné osady, nebo zda jedna a táž osada nepřesahuje z jedné polní tratě do druhé. Řádně prozkoumaných sídlišť není mnoho a neznáme zatím přesné dispozice osad, počtu domů na sídlištech, hospodářská zařízení a podobně.

V oblasti středního a severní části dolního Pomoraví se mně podařilo zjistit celkem 96 nalezišť kultury s LnK. Z tohoto počtu je možné pouze 44 lokalit (46 %) charakterizovat jako skutečná sídliště (lokality provozované delší dobu), zbylých 52 nalezišť (54 %) nelze blíže specifikovat, tvoří je náhodné sběry a ojedinělé nálezy a jejich zařazení do kategorie sídlišť by bylo sporné. Ze 44 sídlišť kultury s LnK byl pouze asi na 10 sídlištech proveden řádný archeologický výzkum, zbylá sídliště byla zkoumána více méně nahodilými výkopy, převážně v první polovině minulého století, s cílem získat co největší množství keramického materiálu pro jejich datování, případně systematickými povrchovými sběry.

Výrazný nepoměr vyvstává v počtu evidovaných pohřebišť kultury s LnK ve sledované oblasti, v podstatě neznáme ani jedno. Doposud jsou doloženy pouze jednotlivé pohřby v sídlištních jámách v Žádovicích na Kyjovsku (Čížmář-Geislerová 1997). Situace v počtu evidovaných pohřebišť v poměru k sídlišťům však není o mnoho lepší ani pro oblast celého území Moravy. Pokud známe téměř 500 nalezišť kultury s LnK, tak pohřebiště známe pouze ze 7 lokalit – z Blučiny, Moravského Krumlova, Padochova, Rybník, Těšetic - Kyjovic a z Vedrovic (2 pohřebiště) (Košťurík-Lorencová 1989–1990) a z celkem 35 lokalit (včetně výše uvedených) známe nálezy přibližně 192 pohřbů lidu s LnK (Podborský 2002, Tab. 1.). Z posledních čtyř byly tyto počty rozšířeny o nálezy jednotlivých hrobů na sídlištech z Olšan (Šmíd 2002) a z Kralic na Hané (Fojtík 2005). Nejnověji byly publikovány nálezy kostrových hrobů na sídlišti kultury LnK z Modřic (Čížmář-Přichystal 2006), obecně se ve svém příspěvku pohřebnímu ritu v neolitu věnovala i M. Dočkalová (2005).

Rozšíření v rámci regionu

Rozsah osídlení kultury s LnK je podmíněn v podstatě několika přírodními faktory – říčními toky, kvalitou půdy a výškovou hranicí 400 m n. m. (Pavlu-Zápotocká 1979, 285). Neolitický povrch údolní nivy byl podstatně členitější a rozmanitější, než je tomu dnes, kdy se podél větších toků prostírá povodňovou aktivitou nivelizovaná krajina. K osídlení byly vhodné pískové duny, dnešní černozemní oblast i hnědozem, nížiny i pahorkatiny. Optimální klimatické podmínky v různorodém přírodním prostředí nám nejlépe dokládají stabilita i kontinuita osídlení jednotlivých oblastí i celých regionů (Pavúk 1990, 66).

Zakreslíme-li lokality, které lze charakterizovat jako sídliště kultury s LnK, do mapy jihovýchodní Moravy, můžeme sledovat několik seskupení sídlišť o různém počtu lokalit. Kostru osídlení tvoří říční síť jako přirozená komunikační soustava. Neolitictí zemědělci osídlili oboustranně břehy mírných svahů nad řekami Moravou i Olšavou, ale i přilehlá údolí podél potoků, ať už do předhůří Chřibů, Ždánského lesa nebo Bílých Karpat.

Z celkového rozložení lokalit je zřejmé, že největší koncentrace sídlišť se nachází v okolí tzv. Poolšavské brány (dnes na pomezí katastrů Uherského Hradiště a Kunovic), ústící do středního Pomoraví (Kunovice, Míkovice, Podolí, Popovice, Uherské Hradiště-Sady). Na ni plynule severním směrem navazují sídliště vázaná přímo na tok řeky Moravy na obou jejích terasách (Staré Město, Babice, Huštěnovice, Spytihněv). Směrem severozápadním od Poolšavské brány do podhůří Chřibů se nachází koncentrace sídlišť podél menších toků (Dlouhá řeka, Salaška, Kudlovický potok) se sídlišti zjištěnými v Buchlovicích, Velehradě, Modré, Traplicích, Sušicích a v Kudlovicích.

Druhou největší koncentraci sídlišť můžeme vidět ve vlastním Poolšaví, tj. na dnešním území mezi Uherským Hradištěm a širším regionem Uherskobrodská. Při komunikační ose na obou březích relativně těsného údolí řeky Olšavy se nachází sídliště ve Veletinách, Hradčovicích, Havřicích, Uherském Brodě a v Těšově. V údolí pravobřežního přítoku Olšavy, Pašovského potoka, jsou známa sídliště z Pašovic a z Prakšic. Z levé partie Poolšaví, u potoka Nivničky, je doloženo sídliště pouze u dnešní Nivnice. Nejvýchodněji jsou posunuta sídliště přímo v podhůří Bílých Karpat na Slavičínsku (Pitín, Rudimov, Slavičín).

V severní části sledované oblasti, v širším okolí Napajedelské průrvy až k podhůří Hostýnských vrchů, je doloženo sídlišť méně, o to jsou však bohatší na nálezy. Na levé terase

Sídliště kultury s LnK ve střední a severní části dolního Pomoraví. 1 – Babice, 2 – Bílovice, 3 – Bohuslavice u Kyjova, 4 – Březolupy, 5 – Buchlovice, 6 – Dolní Němčí, 7 – Havřice, 8 – Hluk, 9 – Hradčovice, 10 – Huštěnovice, 11 – Kudlovice, 12 – Kunovice, 13 – Míkovice, 14 – Modrá, 15 – Mysločovice, 16 – Nedakonice, 17 – Nechvalín, 18 – Nivnice, 19 – Ostrožská Lhota, 20 – Ostrožská Nová Ves, 21 – Otrokovice-Kvitkovic, 22 – Pašovice, 23 – Pitín, 24 – Podolí, 25 – Polešovice, 26 – Popovice, 27 – Prakšice, 28 – Racková, 29 – Rudimov, 30 – Slavičín, 31 – Spytihněv, 32 – Staré Město, 33 – Sušice, 34 – Tasov, 35 – Těšov, 36 – Traplice, 37 – Uherské Hradiště - Sady, 38 – Uherský Brod, 39 – Velehrad, 40 – Veletiny, 41 – Veselí nad Moravou, 42 – Zlín-Malenovice, 43 – Žádovice, 44 – Žeranovice.

řeky Dřevnice se nachází náleзовě bohatá sídliště v Otrokovicích-Kvítkovicích a ve Zlíně - Malenovicích. Podél levostranného přítoku Dřevnice, potoka Racková se nachází sídliště v Mysločovicích, Rackové a v nedalekých Žeranovicích.

Další koncentrace sídlišť se nachází na dnešním Ostrožsku a Veselsku. Sídliště se nachází podél potoka Okluky, pravostranného přítoku Moravy (vlévá se do ní u dnešního Uherského Ostrohu) se sídlišti v Dolním Němčí, Hluku a v Ostrožské Lhotě a potoka Veličky (Tasov). Z levého břehu Moravy sem řadím i sídliště u bezejmenné vodoteče v Polešovicích a sídliště na terase Moravy ve Veselí nad Moravou.

Poslední koncentraci sídlišť kultury s LnK můžeme vidět na Kyjovsku, v předhůří Ždánického lesa se sídlišti v Bohuslavicích u Kyjova, Nechvalíně a v Žádovicích.

Obecně lze shrnout, že největší hustota osídlení kulturou s LnK ve středním a severní části dolního Pomoraví se nachází v prostoru vymezeném mezi dnešními Napajedly na severu a Veselím nad Moravou na jihu po březích řeky Moravy a jejích přítoků. V rámci jednotlivých koncentrací sídlišť jejich počet kolísá. Přesně nelze stanovit ani vzájemnou míru interakce mezi nimi, zvláště při soutoku Olšavy a Moravy, kde je možné snad předpokládat i seskupování sídlišť přes vodní tok. Vzdálenost mezi jednotlivými sídlišti je různá. V nejhustěji osídlené oblasti Poolšavské brány jsou sídliště od sebe vzdálena 1–1,5 km, což odpovídá vzdálenostem mezi sídlišti zjištěnými například v mikroregionu Bylan (Pavlů 1977, 10) a v prostoru Českobrodské tabule (Rulf 1983, 69). V oblastech, kde se sídliště posouvají směrem do předhůří vrchovin Karpat, Chřibů a Ždánického lesa, se jejich vzdálenost pohybuje v rozmezí přibližně 2–4 km, což odpovídá spíše průměrným vzdálenostem mezi jednotlivými seskupeními sídlišť kultury s LnK (3,2 km) udávanými například pro oblast Malopolska (Kruk 1973).

Zarážející je nepřítomnost sídlišť kultury s LnK v jižní části regionu. V podstatě na území od dnešního Veselí nad Moravou až po Břeclav máme podél toku Moravy doloženy nálezy s LnK pouze ojedinělými sběry, sídliště žádné. Tato situace odpovídá zřejmě nedostatečnému stavu výzkumu neolitických sídlišť na Hodonínsku a Břeclavsku. Svou roli však mohly sehrát i písčité půdy nevhodné pro zemědělství, možná i přítomnost předpokládaných mezolitických sídlišť. Osídlení mezolitických sídlišť (nejblíže v Mikulčicích) a sídlišť s LnK se územně navzájem vylučovalo (srov. Rulf 1983; Končelová 2005, 667), přičemž ale nemuselo jít o velké vzdálenosti mezi sídlišti a v rámci regionů mohlo docházet ke koexistenci obou ekonomik (Rulf 1983, 78).

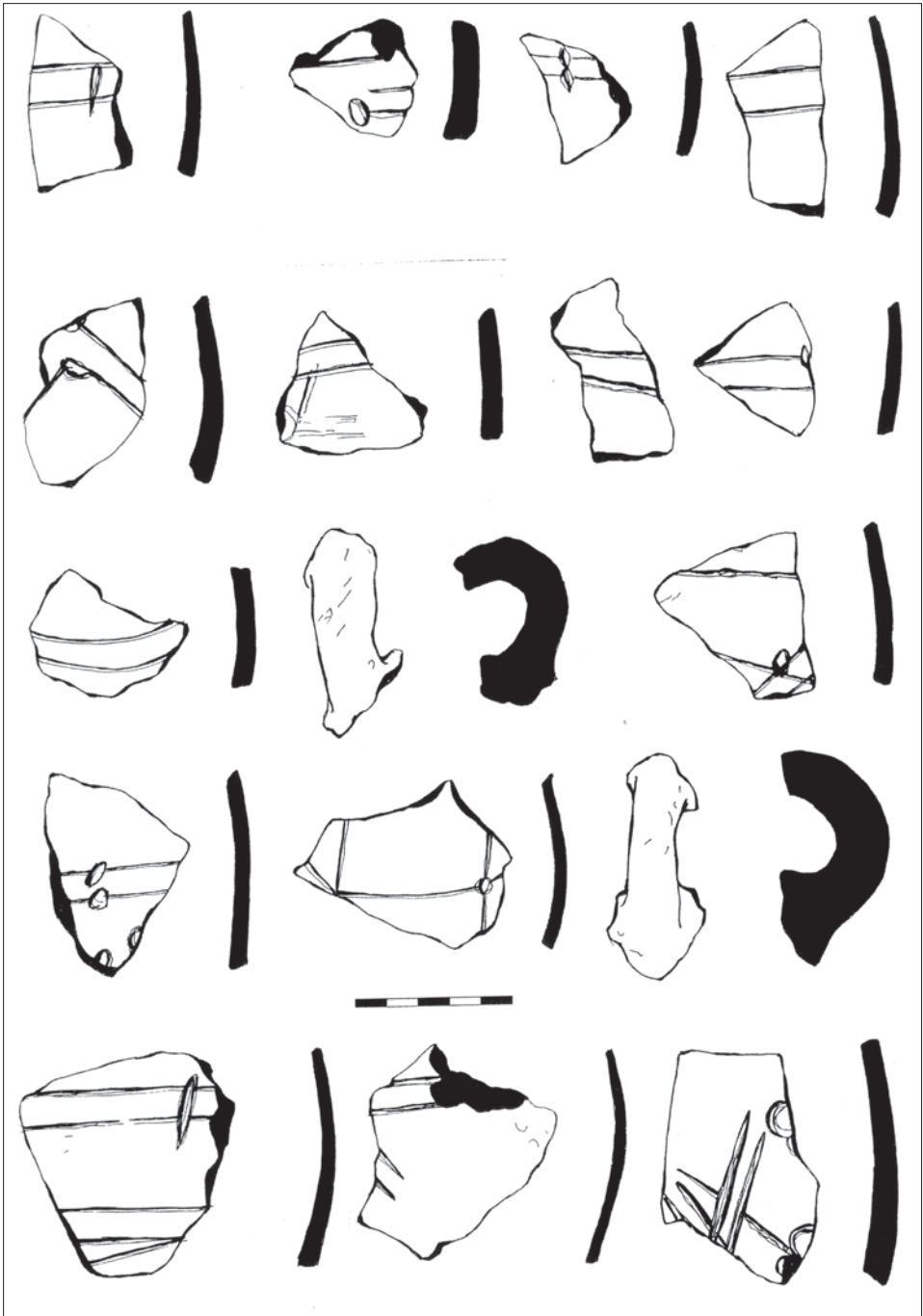
Nadmořská výška doložených sídlišť s LnK nepřesáhla 450 m n. m., přičemž jejich většina (34 sídlišť – 74 % z celkového počtu) se nachází v rozmezí 150–250 m n. m. Všechna tato sídliště leží přímo podél vodních toků při okraji terasy nebo v jejich bezprostřední blízkosti. Zbylá sídliště se nacházejí spíše podél menších vodních toků v předhůří vrchovin v rozmezí 250–350 m n. m. (celkem 11 sídlišť, 25 %) a pouze jedno sídliště – v Rudimově na Slavičínsku se nachází v poloze výrazně vyšší – 440 m n. m.

Sídliště kultury s LnK leží většinou na sprašovém podloží, případně na nivních půdách a hlinitém, respektive jílovito-hlinitém půdním typu s poměrně kvalitní hnědozemí, která je v prostoru jihovýchodní Moravy dominantním půdním typem. Enkláva lehkých půd černozemního typu v oblasti středního Pomoraví (Nedakonice, Kostelany) a Uherskobrodská (Bánov, Suchá Loz), stejně tak jako oblast vátých písků a lužního lesa na Hodonínsku zřejmě nebyla v tomto období vůbec osídlena.

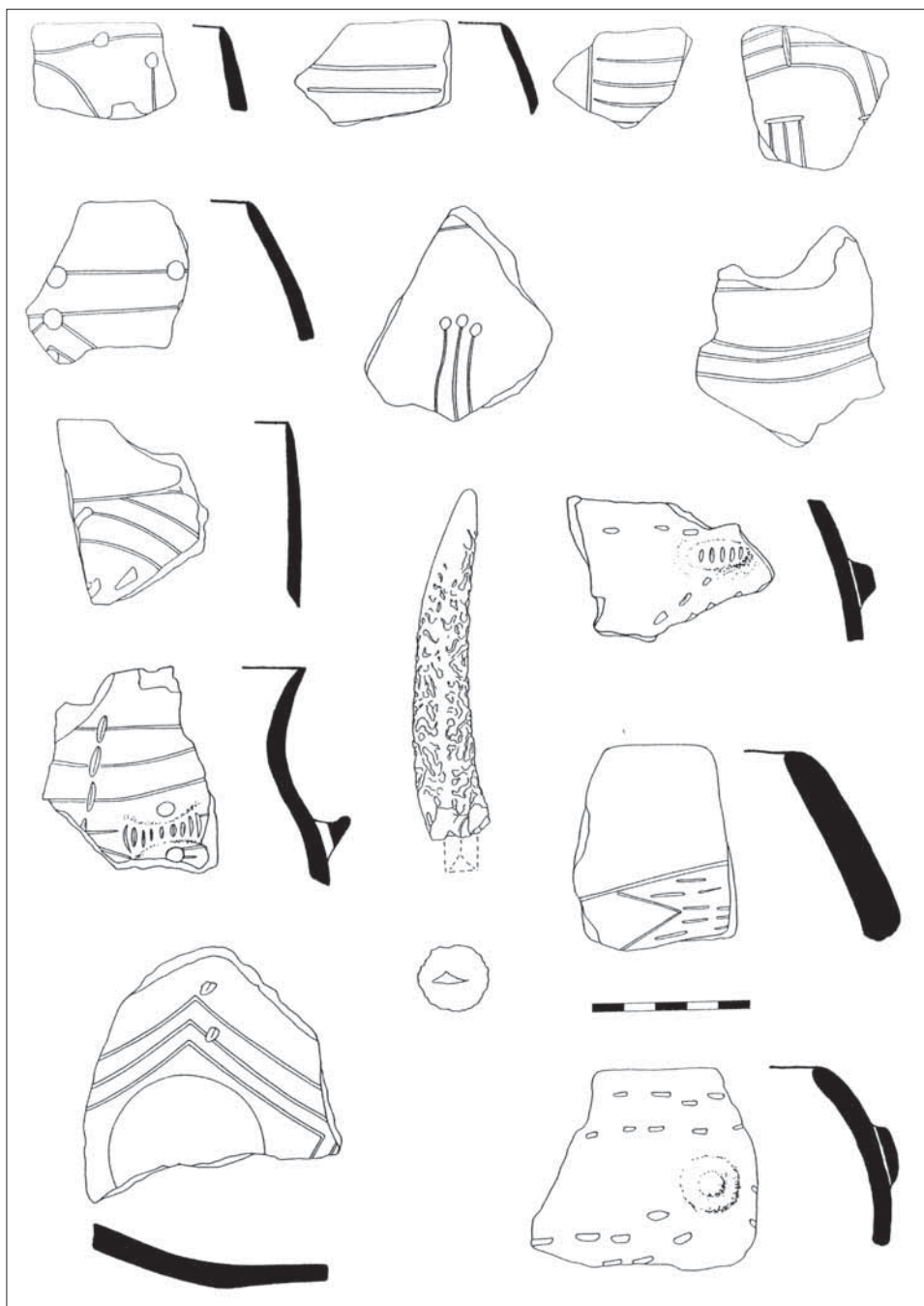
Nálezy pohřbů

Jak už bylo uvedeno výše, známe hrobové nálezy kultury s LnK z oblasti jihovýchodní Moravy pouze ze Žadovic. Nálezy byly publikovány (Čižmář–Geislerová 1997), proto zde uvedu pouze krátké shrnutí.

Při záchranném výzkumu sídliště kultury s LnK v Žadovicích bylo odkryto celkem 10 kostrových rituálních pohřbů datovaných do stupně Ib podle třídění R. Tichého (Tichý 1962). Pohřby byly uloženy v hliníku, sídlištních jámách i soujámách různých typů. Z cel-

Tab. 1. Bilovice „Padělky“, 1945, výběr keramiky z výkopu.

Tab. 2. Havříce „Nad Stavem“, 1969 a 1987, výběr z nálezů.

kového počtu 10 odkrytých pohřbů náleželo podle určení M. Dočkalové 9 pohřbů dětem a pouze jeden dospělému jedinci, pravděpodobně ženě (Čižmář–Geislerová 1997, 50). Pět pohřbů mělo s mírnou odchylkou orientaci V–Z, tři pohřby JV–SZ a dva SV–JZ. Pohřby dětí spočívaly v mírně nebo silně skrčené poloze na levém boku, pohřeb ženy byl uložen opačně, na pravém boku. Polovina pohřbů byla uložena již do částečně zaplněných objektů, druhá polovina pohřbů se nacházela přímo u dna objektů, doloženo máme i vícenásobnost pohřbů ve 3 objektech. Ze čtyř hrobů dětí pochází nálezy milodarů (fragmenty keramiky, velké zvířecí kosti, kameny, červené barvivo), objevené vždy na pohřbech, případně v těsném okolí pohřbů. Souviset mohly s jistou formou rituálních praktik tehdejší doby (Čižmář–Geislerová op. cit., 51).

Z území Moravy neznáme mnoho pohřebišť z období kultury s LnK. Z hlediska počtu nalezených pohřbů (10) se jedná v Žádovicích, hned po pohřebišťích ve Vedrovicích, o největší počet hrobů, prozkoumaných na jedné lokalitě (srov. Podborský 2002, tab. 1).

Keramika

Keramické nálezy představují nejpočetnější skupinu archeologických nálezů na neolitických sídlišťích. Způsob výroby keramiky, její tvar i výzdoba často citlivě reagovaly na vnitřní poměry i impulzy zvencí, a tím se i měnily. Díky tomu se keramika stala jedním ze základních kritérií vývoje pro zjišťování začátku vývoje i zániku jednotlivých kultur. Neolitická keramika se stala také předmětem četných studií (např. Pavlů 1972; Pavlů–Zápotocká 1978; Bareš–Lička–Růžičková 1981; Rulf 1986; týž 1993, 1997a–b, 1998).

Na základě použitého keramického materiálu můžeme standardně rozlišit v keramickém materiálu jihovýchodní Moravy keramiku hrubou užitkovou a jemnou tenkostěnnou. Přestože většina nálezů keramiky pochází až na výjimky (Havřice, Nechvalín, Otrokovice–Kvítkovice, Zlín–Malenovice,¹ Žarošice) ze starších výzkumů, nestratifikovaných výkopů a z povrchových sběrů (nelze stanovit jejich přesnější statistické vyhodnocení), můžeme na základě současného poznání předběžně stanovit, že nálezy hrubší keramiky převládají nad nálezy jemné keramiky z jednotlivých nalezišť jihovýchodní Moravy. Větší podíl hrubší keramiky vůči jemné, často v poměru 2:1 jsou dobře známy i z řádně prozkoumaných sídlišť LnK, např. z Brna–Nového Lískovce (Berkovec 2004, 98) nebo ze Slavíkovice na Vyškovsku (Čižmář–Geislerová 1996). Známe však i sídliště s poměrem opačným, tj. ve prospěch výskytu jemné keramiky, například v Drysicích na Vyškovsku (Geislerová 1992) a v Prostějově–Držovicích (Čižmář–Procházková 1999).

Hrubá užitková keramika je vyrobena z bahnitého materiálu, plaveného i neplaveného, s příměsí anorganického (kamínky, písek, slída) i organického materiálu. Povrch nádob je většinou hlazený, méně hrubý či polohlazený, tloušťka stěn se pohybuje nejčastěji od 0,5 do 1,3 cm. Keramika je vypálena do šedočerných, šedých, méně do cihlově červených odstínů.

Jemná keramika je zhotovena z plavených materiálů, ojediněle s příměsí písku. Povrch nádob je většinou oboustranně hlazený, zastoupeny jsou jedno i oboustranně leštěné povrchy, tloušťka stěn se pohybuje nejčastěji mezi 0,3–0,5 cm. Keramika je tvrdě vypálena do obvyklých světlešedých, šedých a okrových odstínů.

Základní tvary nádob

Rekonstrukce tvarů keramiky je značně ztížena velkou fragmentárností nálezů, přesto však můžeme rozlišit tři základní typy – globulární tvary, misky a ojediněle láhve.

Globulární tvary – ve spektru zastoupených tvarů převažují. Převládají tvary s typickou kulovitou profilací výdutě (tab. 2:12, 14; 7:17; 8:8; 11:12, 14) s ústím nejčastěji se zužujícím dovnitř, případně vyšší tvary s mírně dovnitř zataženým okrajem (tab. 11: 21, 24). Ojediněle je zastoupen okraj vně vyhnutý (tab. 9:10) a mírně vzhůru profilovaný. Náběh na esovitou profilaci nádob je doložen pouze u několika málo zlomků, dvojkónické nádoby se neobjevují.

Mísy a misky – druhý nejpočetnější tvar, zastoupený početněji ve skupině jemné keramiky. Objevují se nejčastěji ve třech variantách různých velikostí. Nejméně početné jsou tvary s malým rovným dnem a vyšším kónickým tvarem s mírně vyhnutým okrajem, dále nižší tvary s rovným dnem a široce kónicky rozevřenými výdutěmi. Ve tvarovém spektru mís dominují tvary vyšších kónických mís i misek s polokulovitým tělem, s mírně nebo více zataženým okrajem (tab. 7:9, 11, 14–16).

Láhve – na základě současného stavu výzkumu jsou známé pouze z doposud nezpracovaného výzkumu ve Zlíně-Malenovicích. Zastoupen je zejména vyšší tvar s mírnou esovitou profilací, lomenou maximální výdutí a válcovitým hrdlem (viz. Čižmář-Geislerová 2006, str. 305, obr.).

Datování

Z oblasti jihovýchodní Moravy známe nálezy kultury s LnK z 96 lokalit. Pocházejí však většinou ze starších výzkumů a ze sběrů, což stěžuje detailnější chronologii kultury s LnK v této oblasti. Přesněji lze datovat pouze objekty nebo celá sídliště s větším počtem zdobených jedinců.

Rozbor lineární výzdoby ukazuje, že nálezy I. stupně kultury s LnK nejsou příliš početné. Podle třídění R. Tichého (1962) je možné je zařadit do fáze Ib, kdy se začíná objevovat ve výzdobě notová značka, hlavně na počátku rytých linií. Patří sem především nálezy ze Žádovic, kde ve výzdobě převažuje prostá rytá linie doplněná dvojlinkovou i trojlinkovou páskou (Čižmář-Geislerová 1997, obr. 8: 13, 15) spolu s meandrem (Čižmář-Geislerová, op. cit., obr. 4:1, 7 ad.).

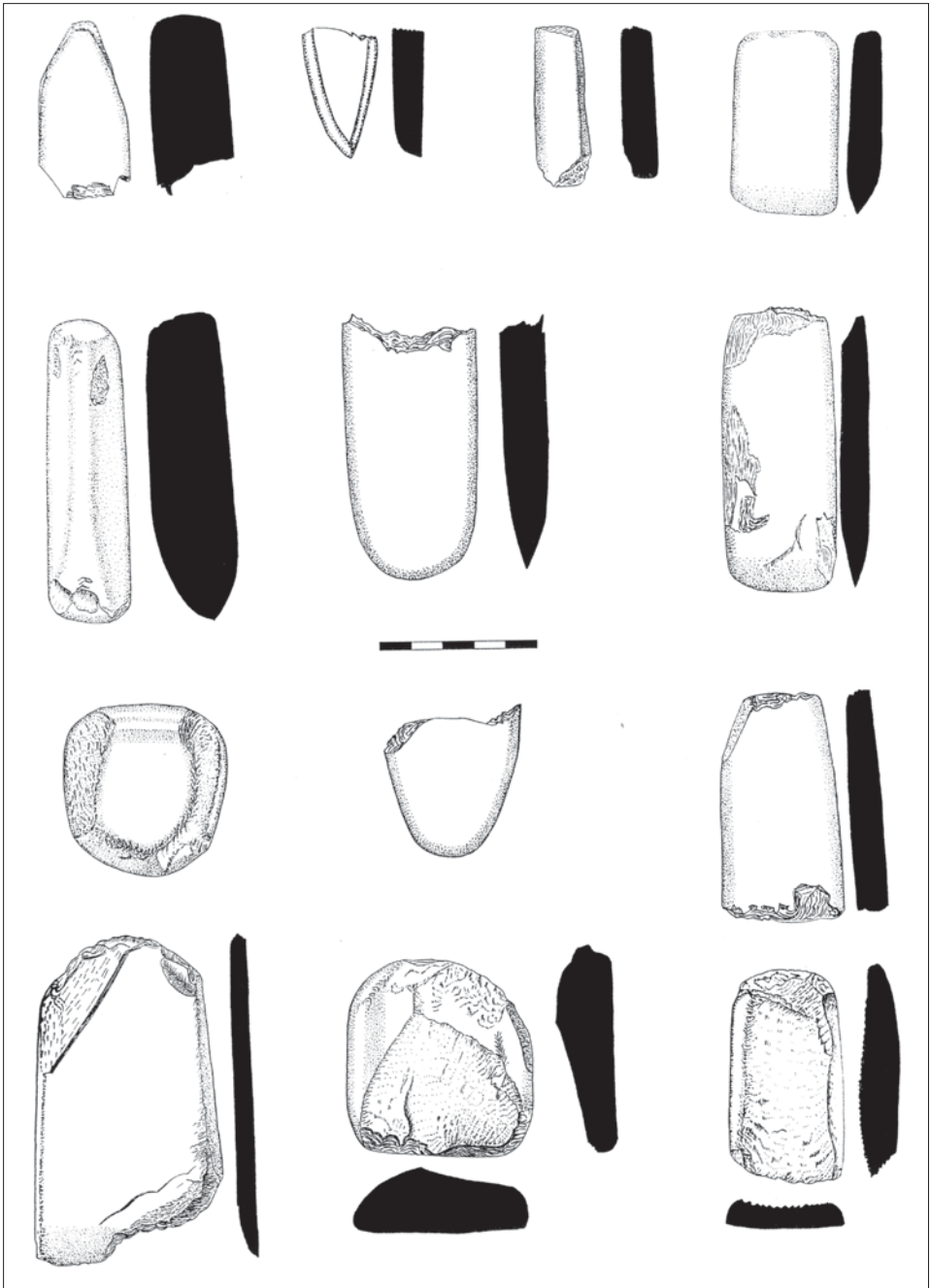
Typickým představitelem výzdoby na hrubé keramice pro fázi Ib podle R. Tichého (1962, 273) je plastická páska. Tu známe především z nálezů ze Spytihněvi (Tichý op. cit., 273, obr. 19.), kde se na keramice objevují i pro starší stupeň LnK charakteristické hluboké prstové důlky, vytvářející jednoduché vodorovné pásy pod okrajem nádob. Ze tří sídlišť (z Hluku – tab. 10:3, 2; Veletin – tab. 42:9 a ze Žádovic – Čižmář-Geislerová 1997, obr. 8:6, 10) máme doložen pro starší fázi LnK charakteristický výzdobný „motiv deště“ v kombinaci s plastickou výzdobou. Podobné nálezy známe například z Brna-Nového Lískovce (Berkovec 2004, obr. 66:2) a ze Žop (Tichý 1960, 422–423, obr. 10–11).

Do fáze Ib je možné zařadit i část nálezů ze sídliště ze Zlína-Malenovic (tab. 8:2-5), kde se na hrubé keramice objevuje jak výzdoba „barbotina“, tak i výzdoba prstovaných listů vytvářejících motiv „obilného klasu“. Nálezy nejstarší LnK – fáze Ia pochází z doposud nezpracovaného výzkumu z Otrokovic-Kvítkovic (srov. Čižmář-Geislerová 2006, 243).

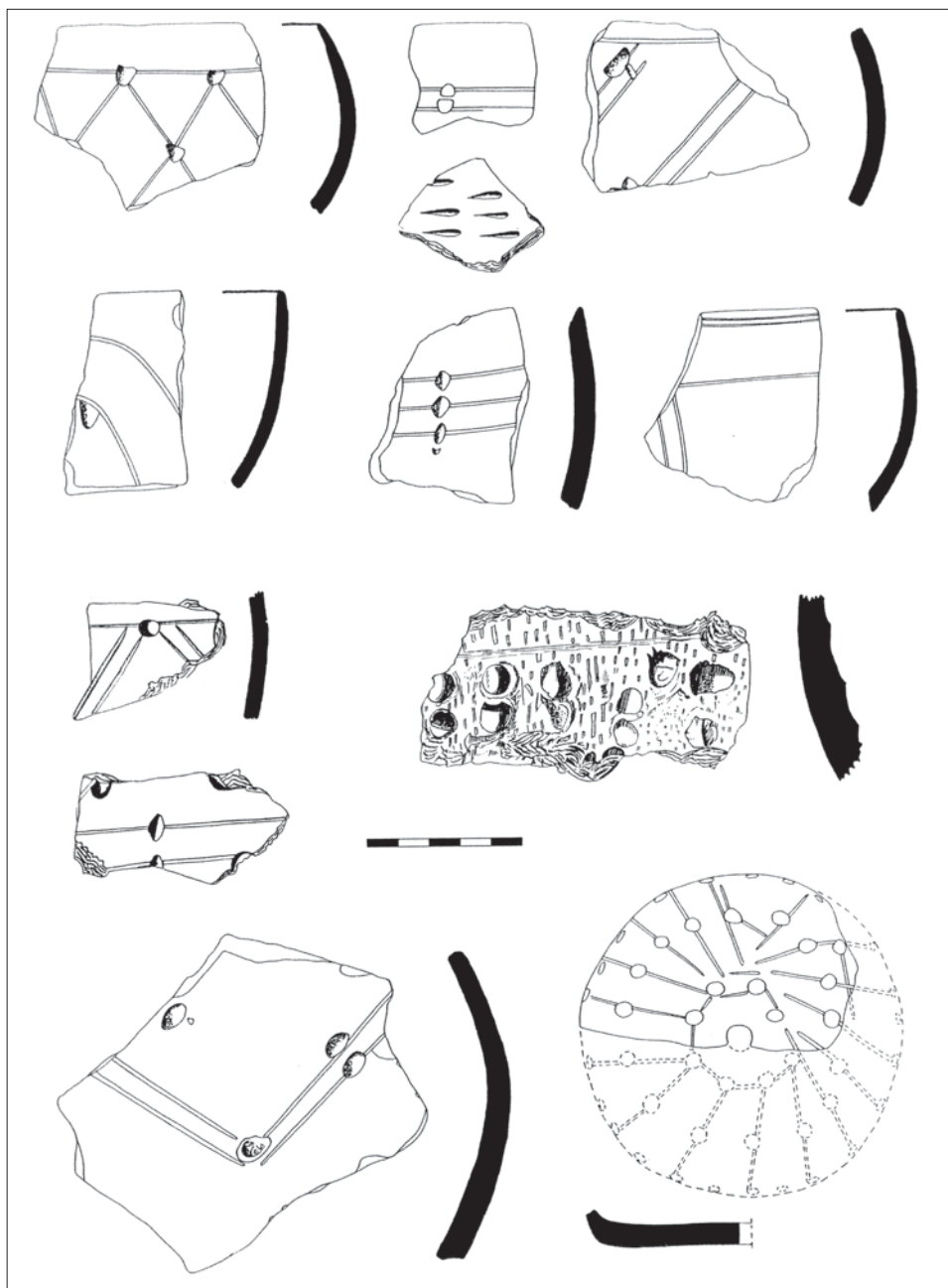
Podstatně více nálezů můžeme datovat díky dochovanému výzdobnému ornamentu do II. stupně kultury s LnK. U hrubé keramiky se setkáváme především s charakteristickou výzdobou klikatkovitých sestav řad prstových nebo nehtových vrypů mezi výčnělky (Tichý 1962, 261, obr. 11:19). Známe ji z více lokalit, např. z Havřic (tab. 2:14), Hluku (Tab. 5:4), Malenovic (8:8), Veletin (tab. 11:24), kde se tento motiv objevuje jak v okrajovém pásu, tak i v hlavním motivu. Analogické nálezy známe z více sídlišť datovaných do II. stupně LnK – například z Bohušic (Tichý 1962, 261, obr. 11:10), Bojanovic (Tichý op. cit., 262, obr. 12:4), Drysic (Geislerová 1992, 19, obr. 9:116, 195), Bořitova (Čižmář 1998, 113, obr. 4:8, 123, obr. 8:3), Příkladovic-Kocourovce (Horáková-Kalábek-Peška 1997, T.21:1, 5) a z Prostějova-Držovic (Čižmář-Procházková 1999, 55, obr. 5:5) a dalších.

Na jemné keramice datované do II. stupně naprosto převládá notový ornament. Charakteristická je především pokročilost výzdobných schémat a rozpad klasických geometrických či oběžných motivů. Obě tyto složky často v objektech vystupují dohromady (např. v Hluku, Nechvalíně, Zlíně-Malenovicích). Spíše do starší fáze, IIa, můžeme zařadit nálezy s lineární výzdobou geometrizovaných motivů s notovou značkou pravidelného kruhového tvaru. Vyskytují se varianty rektilineárních ornamentů – např. Havřice (tab. 2:5), Hradčovice (Tab. 4:10), nebo kurvilineárních.

Do mladší fáze, IIb, patří podle R. Tichého (1962, 293) především páska vyplněná vpichy.

Tab. 3. Havříce „Nad Stavem“, výběr z nálezů broušené kamenné industrie.

Tab. 4. Hradčovice „Újezdy“, 1959, výběr keramiky z výkopů.

Tento motiv se mně podařilo doložit z celé zájmové oblasti pouze na několika kusech ze Zlína-Malenovic (tab. 7:10–11) a zdaleka tak není hlavním výzdobným motivem fáze IIB, jak předpokládal R. Tichý (op. cit., 293), a to nejen na území jihovýchodní Moravy (srov. Čižmář 1998, 117). Do této fáze lze přiřadit nálezy s patrnou dekompozicí ornamentu. Jednotlivé ryté linie, ať už rektilineární nebo kurvilineární se nestýkají nebo naopak překrývají (viz např. Bílovice, tab. 1:12; Malenovice, tab. 7:6, 13), nedosahují k notovým značkám, notové značky mají nepravidelný tvar (Hradčovice – tab. 4:4) a nacházejí se často mimo linii jak v hlavním, tak i v okrajovém výzdobném motivu (Malenovice, tab. 7:9). Naopak u některých motivů můžeme vidět sblížení notových značek (Havříce, tab. 2:6; Hradčovice, tab. 4:6, Malenovice, tab. 7:2, 7; Veletiny, tab. 10:2, 6) snad jako předzvěst pozdějšího železovského záseku. Chybí nám však takové soubory, které by jednoznačně potvrdily, zda se jedná o vyznívání lineární výzdoby, nebo o vliv železovské populace (projev nejstaršího, i když zjednodušeného železovského ornamentu).

Výše popsaná výzdoba v podstatě odpovídá svým charakterem tzv. degenerovanému výzdobnému stylu fáze LnK IIB, popsanému Z. Čižmářem (1998, 117–118). Analogické nálezy (soubory) s podílem degenerované výzdoby známe hlavně z prostoru Lysické sníženiny z Bořitova „Bykovek“ (Čižmář 1998, obr. 7:1–8), z Olomoucka z Přáslavic-Kocourovce (Horáková–Kalábek–Peška 2004, např. T. 1-5; 7; 11 ad.) a z Prostějovska z Prostějova-Držovic (Čižmář–Procházková 1999, 56, obr. 6, 57, obr. 7. ad.).

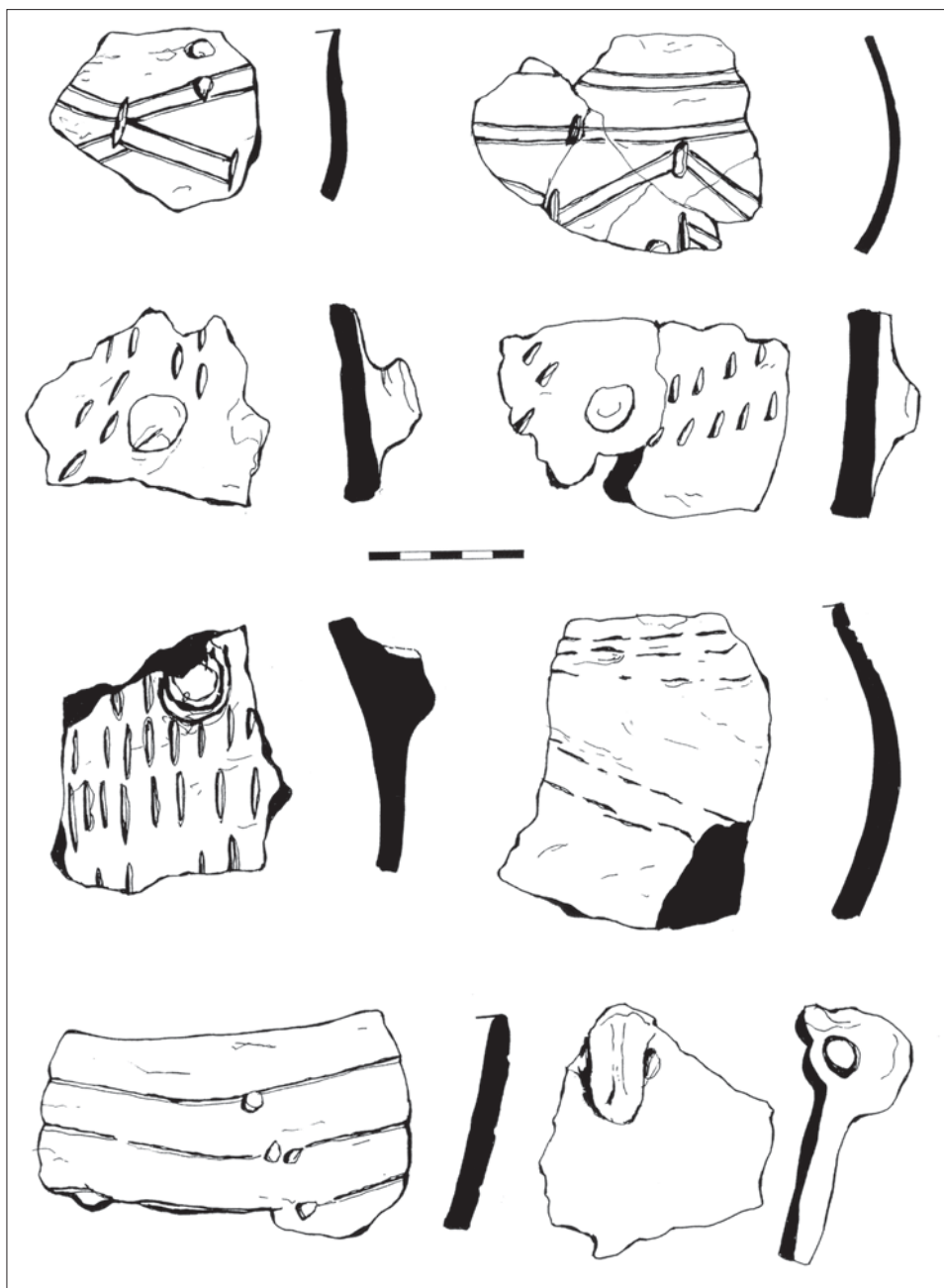
Broušená a kamenná industrie

Výskyt broušených nástrojů máme doložený z území Moravy již v období gravettien (Škrdla 1997). Neolitická aplikace broušení kamenných nástrojů se liší především zaměřením na výrobu ostrých řezných hran, v paleolitu vytvářených vždy štípaním (Šída 2001, 246). Nálezy neolitické broušené kamenné industrie z oblasti středního a severní části dolního Pomoraví jsou méně početné, než nálezy industrie štípané. I když nálezy broušené kamenné industrie byly známé od počátku archeologického bádání o neolitu, nebyla jim věnována dostatečná pozornost.

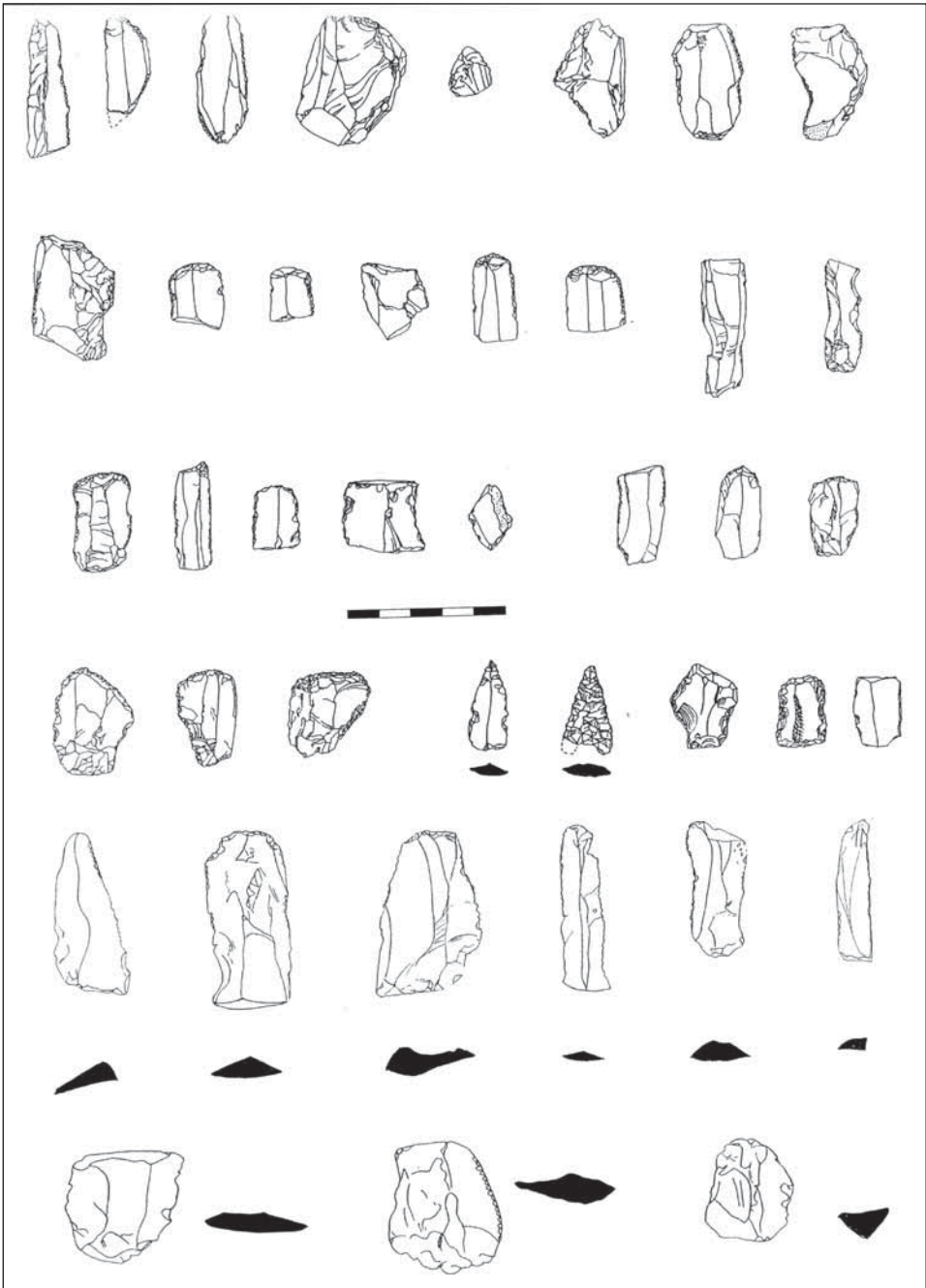
Komplexně se studiem broušené industrie začal zabývat v Čechách až S. Vencl (1960; týž 1975) a na Slovensku J. Lichardus (1960), později se problematice broušené industrie na Moravě věnoval M. Salaš (1982; týž 1984; 1986a–b). Broušené kamenné industrii se dále věnovali v Čechách I. Pavlů a J. Rulf (Pavlů–Rulf 1991) a P. Šída (Šída 2001), na Moravě A. Přichystal (2001). Z území Moravy byly nedávno publikovány nálezové soubory broušené industrie ze sídliště LnK v Přáslavicích-Kocourovci (Zapletal 1997), z pohřebišť ve Vedrovicích (Salaš 2002) a ze sídliště z Brna-Nového Lískovce (Přichystal 2004). Na Slovensku, v oblasti Záhoří sousedící se sledovaným regionem jihovýchodní Moravy, se neolitickou broušenou i štípanou industrií zabýval především kolektiv autorů kolem I. Chebena (Cheben–Husák–Hovorka 2000; Hovorka–Cheben–Husák 2000).

Typologie

Podrobné typologické členění broušených kamenných nástrojů na základě vyhodnocení nálezů ze sídliště v Bylanech podali I. Pavlů a J. Rulf (Pavlů–Rulf 1991). Vyčlenili kopytovité klíny (celkem pět typů podle formy příčného průřezu A–E, další čtyři varianty podle metrických charakteristik), ploché kopytovité sekerky (opět pět typů A–E podle formy příčného řezu a tři varianty podle tvaru obrysu), dále sekery se svislým ostřím, dláta, hrotité nástroje a vrtané nástroje. Ze sledované oblasti jihovýchodní Moravy jsme při zpracování broušené (i štípané) industrie omezeni nedostatkem nálezových souborů. Většina nálezů broušené industrie (přibližně 80 ks, které můžeme spolehlivě datovat do období kultury s LnK) pochází z povrchových sběrů v doprovodu charakteristického keramického materiálu. U většiny muzejních sbírek nejsou známy přesnější nálezové okolnosti a některé nálezy broušené a kamenné industrie jako brousíky, mlaty a různé otloukače nemůžeme spolehlivě přiřadit příslušné neolitické kultuře. V kamenné brou-

Tab. 5. Hluk „Paligr“, 1991, výběr keramiky z objektu 1/91.

Tab. 6. Výběr štípané kamenné industrie: Dolní Němčí „Záhumní“ (1–24), Nivnice „Podohradí“ (25–27), Korytná „Padělky“ (28–32), Rudimov „Lásky“ (33–41).

šené a jiné industrii můžeme vyčlenit tři základní skupiny – kopytové klíny, ploché sekerky a drtiče.

Kopytové klíny – jen velmi vzácně jsou zachovány v úplnosti, ve většině případů jsou přeražené (tab. 3: 1, 3, 4–7, 10–11, 13; tab. 11:20, 23). Početně v dochovaných nálezech výrazně převažují, ovšem vzhledem k výše uvedeným náleзовým okolnostem broušených industrií a nemožnosti jakéhokoliv statistického vyhodnocení, skutečný stav může být jiný. Mají většinou plankonvexní profil, především se vyskytují varianty s nízkým (absolutní délka okolo 10 cm) a středně vysokým profilem (absolutní délka okolo 20 cm) v pojetí variant kopytovitých klínů podle M. Salaše (Salaš 2002, 192–193). Surovinově jsou zastoupeny především importované zelené břidlice typu Podjizeří² a Želešice, podstatně méně kulmská droba a amfibolová břidlice. Kopytové klíny známe z nálezů z Poolšaví (Havřice, Hradčovice, Míkovice, Veletiny, Uherský Brod), z oblasti Slavičinska (Rudimov, Slavičín), středního Pomoraví (Kunovice, Velehrad, Uherské Hradiště, Březolupy, Spytihněv) a z Kyjovska (Bohuslavice u Kyjova, Žarošice). Typ kopytovitého klínu s plankonvexním profilem dominuje například na sídlišti v Bylanech (Pavlů–Rulř 1991, 361), v Bořitově „Býkovic“ (Přichystal 2004, 122), ale i na Spiši (Soják 2001, 223).

Ploché sekerky – podobně jako kopytové klíny jsou zachovány v úplnosti jen v několika kusech. Početně nejsou oproti kopytovitým klínům příliš zastoupeny. Mají trapezovitý nárys, oblé boky a asymetricky vybroušené ostří (tab. 11:16). Doloženy jsou v rámci jednotlivých lokalit nepočtenými nálezy z Poolšaví (Havřice, Hradčovice, Míkovice, Veletiny, Uherský Brod), z předhůří Bílých Karpat (Dolní Němčí, Bojkovice, Rudimov), středního Pomoraví (Velehrad, Kunovice, Březolupy, Huštěnovice, Bílovice) a z Kyjovska (Bohuslavice u Kyjova). Na základě současného stavu poznání můžeme uvést, že byly vyrobeny výhradně z importovaných surovin zelených břidlic typu Podjizeří, případně Želešice.

Drtiče (otloukače) – jsou zastoupeny poměrně hojně, ke kultuře s LnK však můžeme spolehlivě přiřadit jen pár kusů. Mají většinou kulovitý tvar (tab. 3:8) a jsou celoplošně obité. K jejich výrobě byly použity hlavně křemenný pískovec, žula, ojedinelě i kulmská droba.

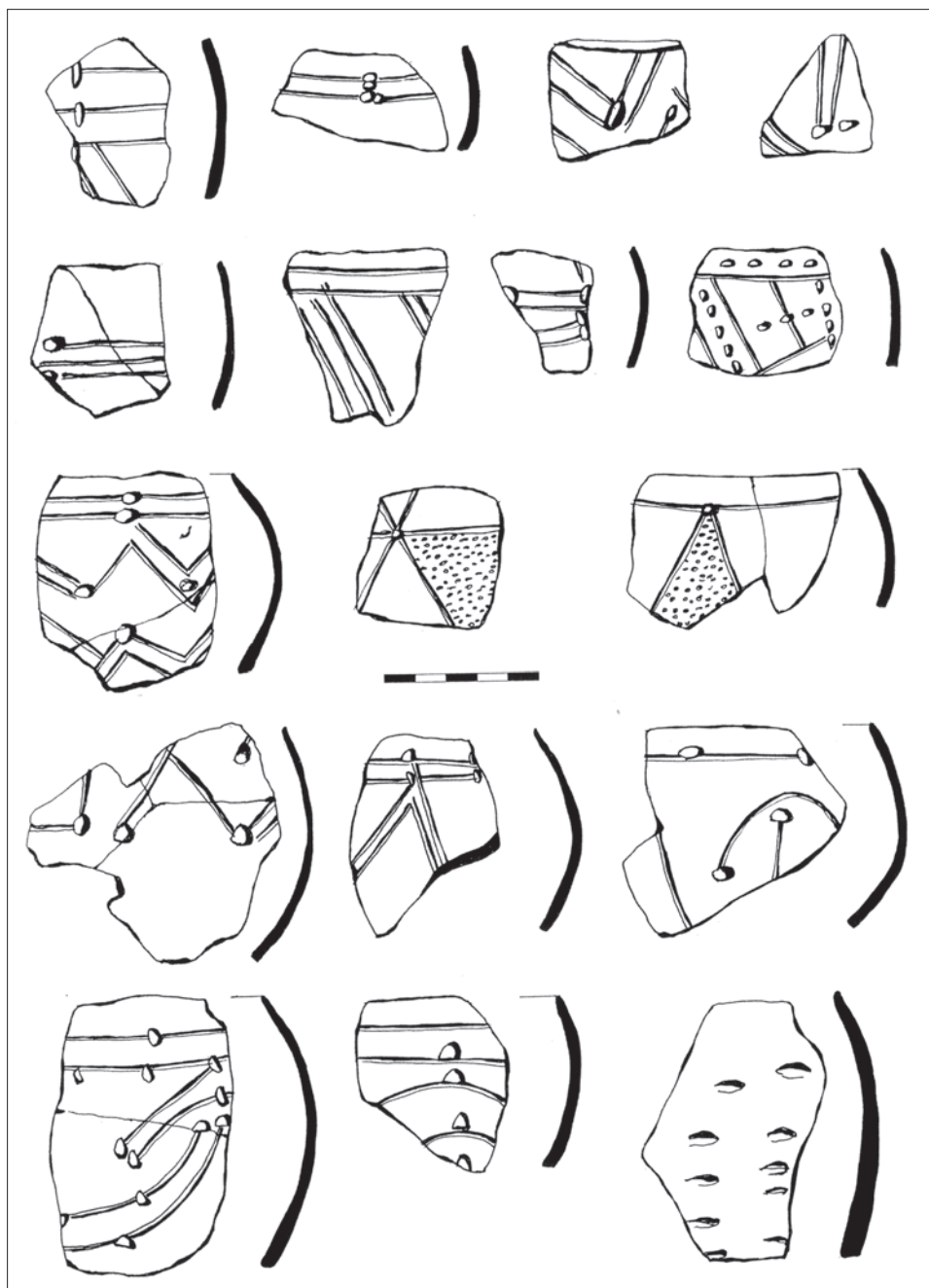
Použitá surovina

Komplexní rozbor za současného stavu poznání není možný. Studium artefaktů z více lokalit sledované oblasti jihovýchodní Moravy však ukazuje, že dominující surovinou k výrobě broušené kamenné industrie byly importované zelené břidlice metamorfovaných hornin (želešické břidlice a břidlice z Podjizeří), které jsou naprosto dominující surovinou pro výrobu broušené industrie pro období kultury LnK v českých zemích (např. Přichystal 2001, 44). Zelené chloritické břidlice převládají surovinově i v nálezech broušené kamenné industrie (hlavně kopytové klíny, ploché sekerky a jejich zlomky) ze sídlišť z Přáslavic-Kocourovce (Zapletal 1997, 106–108), z Brna-Nového Lískovce (Přichystal 2004, 121–124) i z pohřebišť ve Vedrovicích (Přichystal 2002).

Na základě současného stavu poznání broušené kamenné industrie můžeme předběžně konstatovat, že v nálezech kopytovitých klínů a plochých sekerek převládají z hlediska provenience spíše zelené břidlice z Podjizeří, méně jsou zastoupeny břidlice pocházející ze želešického masivu. Přesnější lokalizace je bez mikroskopického výzkumu a rozsáhlejšího srovnávacího výzkumu obtížná. Na výrobu ostatních nástrojů – drtičů, otloukačů – byly používány suroviny z říčních valounů, hlavně z křemene a křemenných slepenců. Jejich původ je možné hledat ve šterkových akumulacích místních toků.

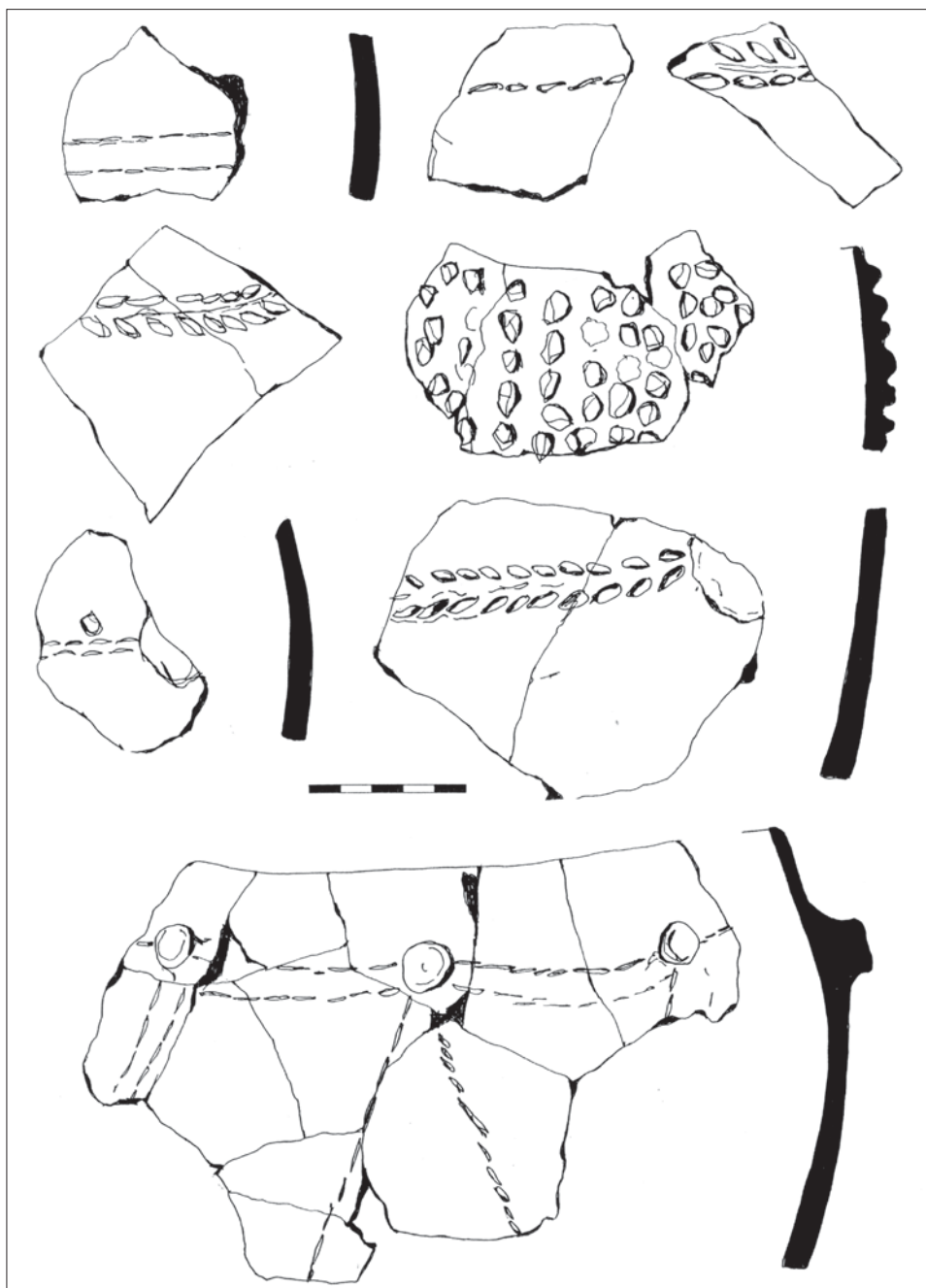
Štípaná kamenná industrie

Štípaná kamenná industrie v neolitu nepozbyla na významu, naopak surovinové spektrum se postupem času rozšiřovalo a prohlubovaly se směnné kontakty. V obsahu štípané industrie se ustálil sortiment čepelek, méně škrabadel a rydel. Problematikou neolitické štípané kamenné industrie se zabývalo více badatelů (např. Oliva 1990; Přichystal 1984; týž 1985; 1988; Přichystal–Mateiciucová–Berkovec 2004; Mateiciucová 1992; táž 1997a, b; 1999;

Tab. 7. Malenovice, ul. Masarykova, 1991, výběr keramiky: objekt č. 8 (1, 2, 12), objekt č. 10 (10, 11, 14–17), povrchový sběr (3, 4–9, 13).

Tab. 8. Malenovice „Mezicestí“, 1999, výběr keramiky, objekt č. 527.

2001a, b; 2002a, b; 2004; Cheben–Illášová–Hromada–Ožvoldová–Pavelčík 1995; Cheben–Husák–Hovorka 2000; v zahraničí především Kozłowski 1970; Kaczanowska 1985; Lech 1991; týž 1997; Gronenborn 1997 ad.).

Ve sledované oblasti jihovýchodní Moravy se štípanou neolitickou industrií zabýval doposud pouze okrajově Jiří Pavelčík. Předběžně vyhodnotil dvě kolekce – z Veletin a z Rudimova.³

Ze sídliště z Veletin (LnK II. stupně) pocházejí nálezy celkem 119 ks štípané industrie, z nichž 62 kusů představují úštěpy a 57 ks artefakty. Z hlediska surovinového zastoupení převládá (podle J. Pavelčíka) silicity krakovské jury (61 ks – 51 %), dále radiolarit bělokarpatského původu (40 ks – 34 %), různé druhy křemence (6 ks – 5 %), obsidián (3 ks – 2,5 %) a neurčitelné přepálené artefakty (9 ks – 4,5 %). Na základě typologického rozboru se podařilo J. Pavelčíkovi vyčlenit následující typy: čepele (8 ks – 13,6 %), čepelovité úštěpy a zlomené čepele (12 ks – 20,4 %), čepele s hrubou (pilovitou) retuší (5 ks – 8,5 %), čepelovitá škrabadla – 6 ks (10,2 %), úštěpová nehtová škrabadla (3 ks – 3,1 %), škrabadla na větších, nepravidelných úštěpech (4 ks – 6,8 %), čepele s rovně retušovaným čelem s levou retušovanou hranou (1 ks – 1,7 %), čepel s vrubovitě retušovaným čelem (konkávní škrabadlo – 2 ks, 3,4 %), oboustranné škrabadlo (1 ks – 1,7 %), lichoběžníkovitou šipku s příčným ostrím (1 ks – 1,7 %), čepelovitý listovitý vrták (2 ks – 3,4 %), široký, plošně retušovaný vrták (2 ks – 3,4 %), dlátko s retušovaným břitem s plochou retuší na násadě (1 ks – 1,7 %), hranové rydlo (1 ks – 1,7 %), oboustranně retušovanou jehlu (1 ks – 1,7%), zlomky retušovaných nástrojů tvaru kruhové úseče (2 ks – 3,4 %) a retušované nepravidelné úštěpy (4 ks – 6,8 %).

Ze sídliště z Rudimova (LnK II. stupně) pochází celkem 158 ks štípané industrie (z toho 125 artefaktů), z hlediska surovinového zastoupení naprosto převládá bělokarpatský radiolarit (128 ks – 81 %), zbylých 29 ks (29 %) zaujímají silicity krakovské jury. Typologicky jsou v souboru podle J. Pavelčíka zastoupeny především různé typy převážně retušovaných čepelí (40 ks – 25 %), dále úštěpy (22 ks – 14 %), mikrolity (14 ks – 8,8 ks), škrabadla (12 ks – 7,5 %), rydla (7 ks – 4,4 %), vrtáky (8 ks – 5 %), retušované úštěpy (5 ks – 3 %).

Z ostatních sídlišť LnK ve sledované oblasti můžeme provést pouze přibližné typologické zhodnocení štípané industrie. Menší soubory jsou doloženy, kromě Rudimova (výběr viz. tab. 6: 33–41; 12:1–9) a Veletin (výběr viz. tab. 11:1–15, 17–19), z Dolního Němčí (tab. 6:1–24) a ze Sv. Sidonie.

Typologie

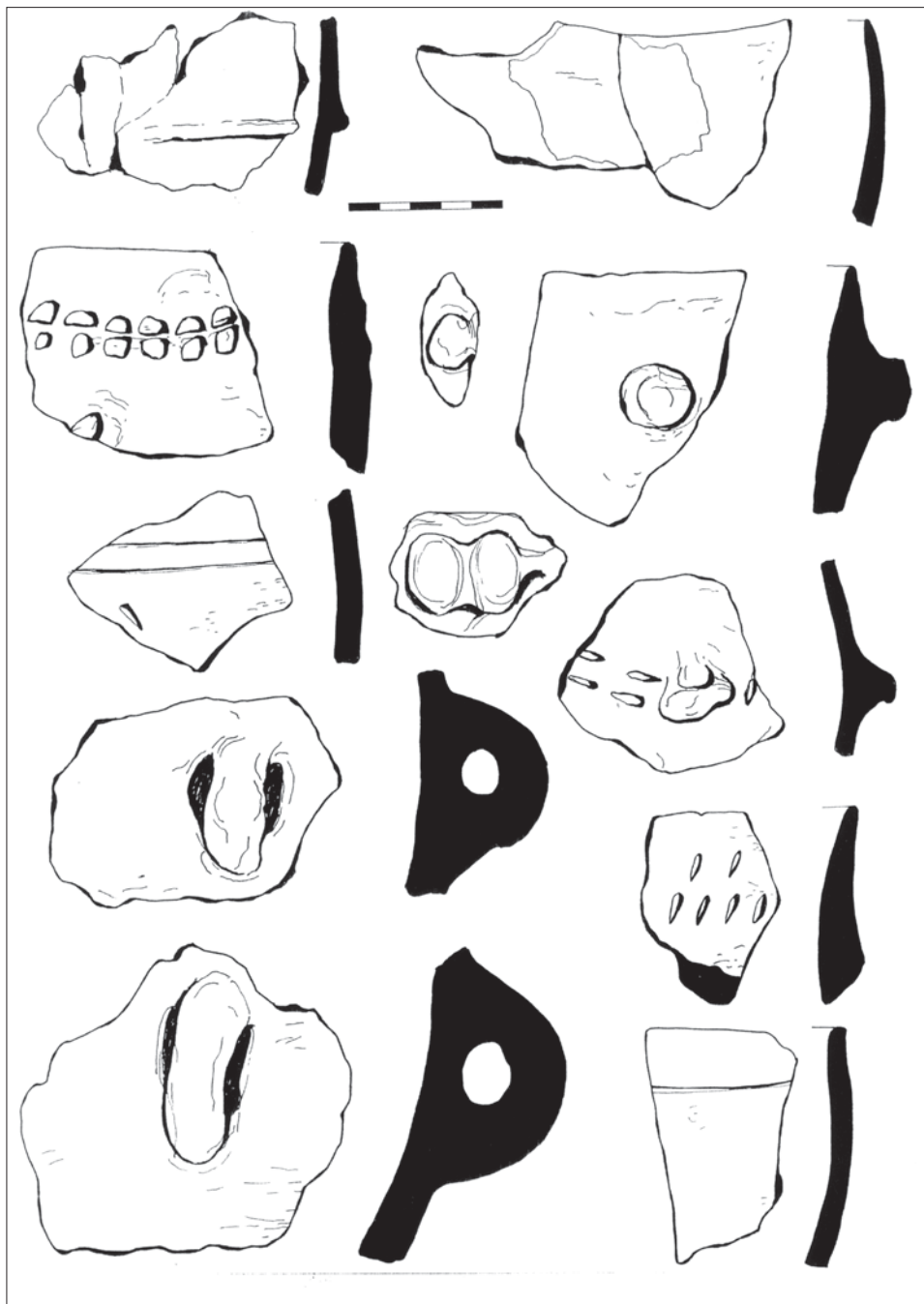
Jádra – většina jader byla vyrobena z radiolaritu bělokarpatského původu (tab. 11:1), méně jsou zastoupena jádra ze silicítů krakovské jury (doložena jsou např. Březolupech⁴). Většina z nich sloužila k výrobě čepelovitých polotovárů.

Čepele a jejich fragmenty – tvoří na základě současného stavu poznání nejpočetněji doložené tvary. Jsou vyrobeny jak z radiolaritu bělokarpatského původu (tab. 6:34; 11:2–7), tak i ze silicítů krakovské jury (tab. 6:1–3, 32). Retuš bývá na jedné i obou hranách, vrchní, spodní i střídavá, čepele se souvislou retuší po obou bocích zřejmě chybí. Délka celých čepelí se pohybuje mezi 37 až 83 mm (průměrně 60 mm), šířka od 10 do 26 mm (průměrně 18 mm).

Úštěpy – představují vlastně odpad při výrobě finálních nástrojů. Většina úštěpů byla vyrobena z bělokarpatského radiolaritu, méně ze silicity krakovské jury (tab. 6:9; 11:17–19) a z blíže neurčeného rohovce šedé barvy.

Trapézy – vyskytují se ojediněle na čepelovitých tvarech, zhotoveny jsou ze zeleného bělokarpatského radiolaritu. Jejich výskyt v kultuře s LnK by měl být omezen na I. stupeň, v pozdějším období LnK se objevují jen zřídka (Mateiciucová 2002b, 225).

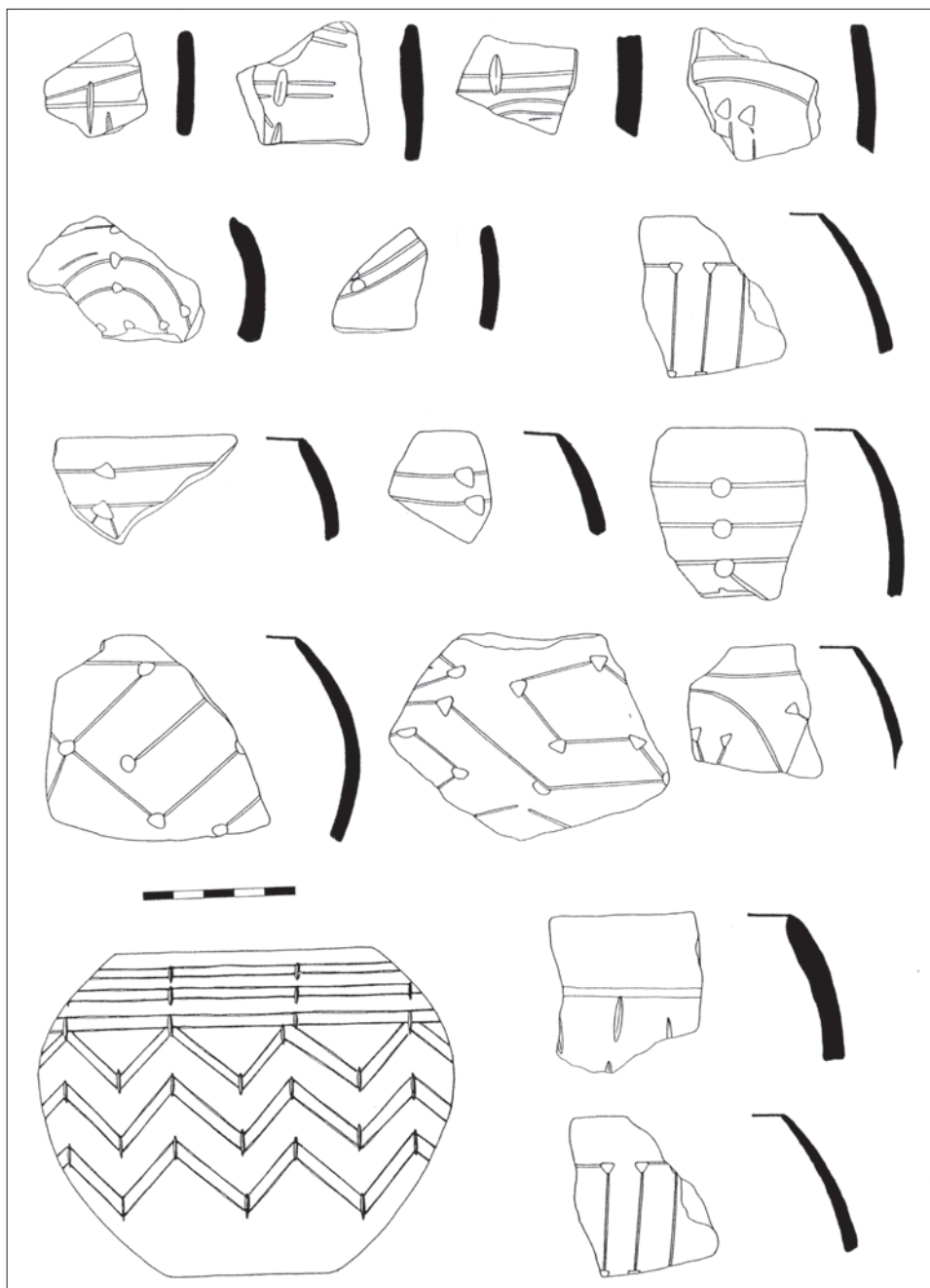
Nástroje – v této skupině můžeme doložit několik druhů: škrabadla zhotovená na jedné i obou hranách z bělokarpatského radiolaritu i z rohovce (tab. 6:25–27), drasadlo z bělokarpatského radiolaritu, vrtáky z téže suroviny. Zastoupeny jsou i šipky s oboustranně retušovaným hrotem (tab. 6:28–29), zhotovené z radiolaritu – jejich typologické zařazení do kultury s LnK je však spornější. I když pochází ze sběru na sídlišti kultury s LnK z Korytné (jiná kultura se zde nevyskytuje), svým tvarem mohou patřit i do období eneolitu.

Tab. 9. Nechvalín „Nivky“, 1975, výběr keramiky, objekt č. 12 (9–10), objekt č. 8 (2, 4, 6–7, 12), objekt č. 32 (3, 5, 11), objekt č. 36 (1, 8).

Tab. 10. Veletiny „Losky“, výběr materiálu z výkopů.

Tab. 11. Veletiny „Losky“, výběr keramiky z výkopů.

Použitá surovina

Vzhledem k nedostatku referenčních souborů není možné určit přesnější podíly jednotlivých druhů surovin. Předběžně můžeme stanovit, že v náleзовých celcích se objevuje jak větší zastoupení silicity krakovské jury (Veletiny), stejně jako to máme doloženo např. v souborech z Vedrovic (Mateiciucová 2002b) a z Přáslavic-Kocourovce (Mateiciucová 1997b), tak i místního bělokarpatského radiolaritu (Rudimov, Sv. Sidonie – což je vzhledem k lokaci sídliště pochopitelné). Z území Moravy výrazně převažuje lokální surovina (rohovec typu Krumlovský les) například v Brně-Novém Lískovci (Mateiciucová 2004, 113). Méně jsou ve sledované oblasti jihovýchodní Moravy zastoupeny rohovec typu Krumlovský les (KL I – hrubozrnná varieta) a silicity glacienních sedimentů, vysloveně ojedinele se objevuje obsidián.

Výše uvedené předběžně zhodnocení přibližně odpovídá surovinovému spektru štípané industrie staršího neolitu (Mateiciucová 2001a). Více se zde prosazuje, zřejmě až od II. stupně LnK, bělokarpatský radiolarit jako místní surovina a jak se zdá, výrazný je také podíl silicity krakovské provenience s primárními zdroji severozápadně od Krakova. Ten, jak se zdá, převažuje již od I. stupně LnK. Silicity krakovské provenience dominují ze surovinového hlediska na sídlištích LnK na Moravě (např. Žopy, Mohelnice, Přáslavice-Kocourovce, Mateiciucová 2001b), ale i na lokalitách Dolního Slezska a ve východních Čechách (Mateiciucová 2001a, 213). Kromě jednoho kusu vějířovitého škrabadla ze Spytihněvi (viz. Škrdla 2005, Fig. 3.45.:6) prozatím nemáme doložený radiolarit typu Szentgál z maďarského pohoří Bakony, který by měl podle I. Mateiciucové sehrát důležitou roli v souvislosti se studiem počátků neolitu ve střední Evropě (Mateiciucová 2001; 2002b). Je však nutné uvést, že z jihovýchodní Moravy neznáme ucelené náleзовé celky LnK I. stupně, kde by se měl, byť i ojedinele, vyskytovat.

Závěr

Na základě současného stavu poznání můžeme konstatovat, že území středního a severní části dolního Pomoraví bylo osídleno již ve starším (I.) stupni kultury s LnK. Prokazatelně můžeme do období I. stupně kultury přiřadit pouze 5 sídliště: Hradčovice, Otrokovice-Kvítkovice, Spytihněv (srov. Tichý 1962, 291–292). Z novějších výzkumů k nim můžeme přiřadit pouze nálezy ze Zlína-Malenovic (všechna do stupně Ia podle třídění R. Tichého) a z opětného výzkumu v Otrokovcích-Kvítkovicích a ze Žádovic (LnK Ib). To je z celkového počtu registrovaných 44 sídliště přibližně jedna desetina (11 %). Nejstarší sídliště ze stupně LnK Ia, máme doložena v podstatě jen při komunikační ose řeky Moravy a Olšavy a všechna v širším regionu středního Pomoraví, tj. z geografického hlediska poměrně dost na severu sledované oblasti jihovýchodní Moravy.

Nebudu se zde zabývat problematikou vztahu mezolitu a neolitu, pouze na základě současného stavu poznání chci hypoteticky naznačit, jak mohla neolitizace jihovýchodní Moravy probíhat (ať už příchodem nové populace nebo plynulou neolitizací původního obyvatelstva pod vlivem příchodu nových myšlenek). Pokud bychom vzali v úvahu klasický koncept, tj. příchod neolitického obyvatelstva od jihu z Podunají podél řeky Moravy, nenachází se v jejím dolním úseku ani jedno neolitické sídliště (osídlení není o mnoho hustší ani ve II. stupni LnK). Ze Slovenské strany řeky Moravy, ze Záhoří, máme pouze doložena povrchovými sběry neolitická sídliště, do období neolitu je můžeme zařadit pouze rámcově (Hovorka–Cheben–Husák 2000; Cheben–Husák–Hovorka 2000; Drahošová 2005). Do staršího období kultury s LnK můžeme na území moravního pravobřeží zařadit nálezy z Kunova, Radošovců a Senice (Pavúk 1980, Abb. 1.). Tato sídliště jsou však od toku řeky Moravy jako předpokládané komunikační tepny vzdálena 10–20 km. Těžko tedy lze předpokládat, že nejstarší sídliště kultury s LnK, byť pionýrská, by byla založena až po téměř 150 km pochodu od soutoku Moravy s Dunajem.

Absence sídliště kultury s LnK, ať už ve starším, nebo v mladším stupni, může být výsledkem nedostatečného archeologického výzkumu neolitu, zvláště v oblasti Hodonínska

a Břeclavska. Sídliště z I. stupně LnK nemusíme zachytit i díky tomu, že se dnes nacházejí pod povodňovými sedimenty v nivě řeky Moravy (srov. Kovárník 2005).

Nejstarší sídliště LnK se nachází ve středním Pomoraví a v Poolšaví v úvalech řeky Moravy a Olšavy. Pokud bychom sledovali směry neolitizačního procesu na základě původu kamenných surovin (Mateciucová 2002a), na jihovýchodní Moravě nedochází k nárůstu podílu surovin z prostoru Panonie (štípané i broušené kamenné industrie), naopak jak v broušené industrii (převládající výskyt zelené břidlice z Podjizeří a ze Želešic), tak i ve štípané industrii (převaha silicitů krakovské jury a bělokarpatského radiolaritu) naznačují spíše opačné kontakty. Navíc surovinová spektra se v průběhu vývoje kultury významně nemění.

Na základě výše uvedených skutečností lze hypoteticky naznačit, že neolitizace jihovýchodní Moravy mohla proběhnout z východu–z Pováží přes Karpaty průsmyky, ale i ze severu, přes Napajedelskou průrvu, jak ukazují nálezy kamenné industrie importované ze severu.

Relativně intenzivní osídlení jihovýchodní Moravy máme doloženo ve II. stupni LnK (viz výše obr. 2), kdy z této oblasti známe nálezy z celkem 43 sídlišť (znovu neosídleno zůstalo zřejmě jen sídliště v Žádovicích). V mladším stupni se osídlení, kromě osídlení starších poloh, radiálně posunuje do okolních vrchovin s patrnou koncentrací ve středním Pomoraví a v Poolšaví, oblast dnešního Hodonínska a Břeclavska zůstala opět, jako ve starším stupni, zřejmě neosídlena. Kultura s LnK měla na jihovýchodní Moravě dlouhý a stabilní vývoj. Situaci zániku či vyznění kultury s LnK nám ztěžuje spoluvýskyt keramiky zdobené železovským ornamentem. Za současného stavu poznání nemůžeme přesně stanovit, kdy je osídlení s LnK ještě samostatné a kdy došlo k vlivu železovské populace, i když se dá předpokládat, že se tak událo zhruba ve stupni LnK IIb. podle třídění R. Tichého (1962).

Poznámky:

- 1 Za možnost pracovat s keramickým materiálem z Malenovic děkuji PhDr. et RNDr. Janě Langové z Muzea Jihovýchodní Moravy ve Zlíně.
- 2 Za určení surovinové skladby broušené kamenné a štípané industrie a četné konzultace k této problematice děkuji především M. Kučovi (FF MU Brno) a P. Škrdlovi (AÚ AV ČR v Brně).
- 3 Pavelčík Jiří, Rudimov, drobné nálezové zprávy č. 10; týž Volutová štípaná industrie z Veletin, rkp., archiv Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.
- 4 Nálezy štípané industrie z Březolup pocházejí především z povrchové prospekce M. Kuči a P. Škrdly.

Literatura:

- Baroš, M.–Lička, M.–Růžičková, M., 1981: *K technologii neolitické keramiky I*. Sborník Národního muzea v Praze, řada A, sv. XXXV, 137–227.
- Berkovec, T., 2004: *Ohrazené areály kultury s lineární keramikou na Moravě (I)*. Brno–Nový Lískovec, Pod Kamenným vrchem, Archaeologiae Regionalis Fontes 5, Olomouc.
- Červinka, I. L., 1908: *Moravské starožitnosti*. Kojetín na Hané.
- Čižmář, M.–Geislerová, K. (ed.), 2006: *Výzkumy. Ausgrabungen 1999–2004*. Brno.
- Čižmář, Z., 1998: *Nástin relativní chronologie lineární keramiky na Moravě (Poznámky k vývoji výzdobného stylu)*. Čas. Moravského zemského muzea v Brně, Acta Mus. Moraviae, Sci. soc. LXXXIII, 105–139.
- Čižmář, Z., 2006a: *Neolit*. In: Čižmář, M.–Geislerová, K. (ed.), *Výzkumy. Ausgrabungen 1999–2004*, Brno, 13–20.
- Čižmář, Z.–Přichystal, M., 2006b: *Kostrové hroby na sídlišti kultury s lineární keramikou v Modřicích, okr. Brno-venkov*. Pravěk NŘ 14, 7–37.
- Čižmář, Z.–Geislerová, K., 1996: *Sídliště kultury s lineární keramikou ve Slavíkovcích, okr. Vyškov*. Pravěk NŘ 6, 39–64.

- Čižmář, Z.–Geislerová, K., 1997: *Pohřby v jamách na sídlišti kultury s lineární keramikou v Žádovicích, okr. Hodonín*. Pravěk NŘ, 39–75.
- Čižmář, Z.–Procházková, P., 1999: *Sídliště mladšího stupně kultury s lineární keramikou v Prostějově-Držovicích, Kuzma, I.* (ed.), *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín–1998*, Nitra, 45–73.
- Dočkalová, M., 2005: *Nálezky neolitických koster z Těšetic (okr. Znojmo)*. In: Cheben, I.–Kuzma, I. (eds.), *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín–2004*, Nitra, 21–30.
- Drahošová, V., 2005: *Neolitické a eneolitické osídlenie Záhoria*. In: Cheben, I.–Kuzma, I. (eds.), *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín–2004*, Nitra, 13–20.
- Farkaš, Z., 2004: *Antropologische Funde und deren Beitrag zur Erforschung der Neolithisierung Mitteleuropas*. In: Hänsel, B.–Studeníková, E. (Hrsg.), *Zwischen Karpaten und Ägäis. Neolithikum und ältere Bronzezeit. Gedenkschrift für Viera Němejcová-Pavůvková. Internationale Archäologie, Studia honoraria Bd. 21*. Verlag Maria Leidorf Rahden/Westf. 2004, 85–92.
- Fojtík, P., 2005: *Kralice na Hané (okr. Prostějov)*. Přehled výzkumů 46, 220–221.
- Geislerová, K., 1992: *Sídliště kultury s lineární keramikou v Drysicích, okr. Vyškov*. Pravěk NŘ 2, 5–21.
- Gronenborn, D., 1994: *Überlegungen zur Ausbreitung der bäuerlichen Wirtschaft in Mitteleuropa-Versuch einer kulturhistorischen Interpretation ältestbandkeramischer Silexinventare*. Prähist. Zeitschrift 69, 135–151.
- Gronenborn, D., 1997: *Silexartefakte der ältestenbandkeramischen Kultur*. Mit einem Beitrag von Jean-Paul Caspar, *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 37*, Frankfurt am Main.
- Horáková, J.–Kálábek, M.–Peška, J., 1997: *Osada lidu s lineární keramikou v Práslavicích-Kocourovci*. Archaeologiae Regionalis Fontes I, Olomouc.
- Hovorka, D.–Cheben, I.–Husák, L., 2000: *Raw materials of Neolithic/Eneolithic stone implements from sites around Senica (Western Slovakia)–Suroviny neolitických/eneolitických kamenných artefaktov z lokalít v okolí Senice (západné Slovensko)*. Archeologické rozhledy LII/3, 465–482.
- Cheben, I.–Illášová, L.–Hromada, J.–Ožvoldová, L.–Pavelčík, J., 1995: *Eine Oberflächengrube zur Förderung von Radiolarit in Bolesov*. Slovenská archeológia XLIII-2, 185–204.
- Cheben, I.–Husák, L.–Hovorka, D., 2000: *Spalt- und Geschliffene Industrie aus der Záhorie-Niederung*. Slovenská archeológia XLVII/1, 7–40.
- Jelínek, J., 1956: *Homo sapiens fossilis ze Starého Města u Uh. Hradiště*. Časopis Mor. musea v Brně, XLI, 139–196.
- Kaczanowska, M., 1985: *Rohstoffe, Technik und Industrien im Nordteil der Flussgebietes der Mitteldonau*. Warszawa.
- Končelová, M., 2005: *Struktura osídlení lidu s lineární keramikou ve východních Čechách*, Archeologické rozhledy LVII, sešit 4, 651–706.
- Koštuřík, P.–Lorenčová, A., 1989–1990: *Kostrový hrob H11 kultury s lineární keramikou z neolitického sídliště u Těšetic-Kyjovic, okr. Znojmo*. Sborník prací FF MU v Brně E 34.
- Kovárník, J., 2005: *Osídlování nížin ve starším stupni kultury s lineární keramikou na jižní Moravě*. Sb. prací FF BU M 8-9, 2003-2004, 31–52.
- Kozłowski, J. K., 1970: *Z badań nad wytwórczością krzemieniarska w kulturze ceramiki wstęgowej rytej*. In: Kozłowski, J. K. (ed.), *Z badań nad kulturą ceramiki wstęgowej rytej*, Polskie Towarzystwo Archeologiczne Kraków, Oddział w Nowej Hucie, 73–94.
- Kráčmarová, A.–Bruchová, H.–Černý, V.–Brdička, R., 2006: *Podíl „paleolitických“ versus „neolitických“ haploskupin Y chromozomu u české populace*. Archeologické rozhledy LVIII/2, 237–249.
- Kruk, J., 1973: *Studia osadnicze nad neolitem wyżyn lessowych*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Kruk, J.–Miliśka, S., 1999: *Rozkwit i upadek społeczeństw rolniczych neolitu*. Kraków.
- Kulczycka-Leciejewiczowa, A., 1979: *Pierwsze społeczeństwa rolnicze na ziemiach Polskich. Kultury kręgu nadunajskiego*. In: Godłowska, M.–Kulczycka-Leciejewiczowa, A.–Machnik, J.–Wiślański, T. (red.), *Neolit, Prahistoria ziem Polskich, Polska akademia nauk*, 19–165, Wrocław-Warszawa-Kraków.

- Lech, J., 1991: *The Neolithic-Eneolithic transition in prehistoric mining and siliceous rock distribution*. In: Lichardus, J. (ed.), *Die Kupferzeit als historische Epoche. Symposium Saarbrücken und Otzenhausen 6.–13. 11. 1988*, Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 55, Bonn, 557–574.
- Lech, J., 1997: *Materiały krzemienne z osad społeczności w Strachowie, woj. Wrocław*. In: K ulczycka-Leciejewiczowa, A., Strachów. *Osiedla neolitycznych rolników na Śląsku*, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Wrocław, 229–265.
- Lička, M., 1991: *Výzkum technologie výroby neolitické keramiky prostřednictvím experimentu*. *Časopis Národního muzea* 160, 1–10.
- Lichardus, J., 1960: *Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy–Neolitische Steinwerkzeuge in der Slowakei und deren Haupttypen*. *Archeologické rozhledy*, 12, 842–859.
- Lichardus-Ippen, M.–Lichardus, J., 2003: *Strukturelle Grundlagen zum Verständnis der Neolithisierungsprozesse in Südost- und Mitteleuropa*. In: Jerem, E.–Raczky, P. (eds.): *Morgenrot der Kulturen. Frühen Etappen der Menschheitsgeschichte in Mittel- und Südosteuropa*. Festschrift für Nándor Kalicz zum 75. Geburtstag, 61–81, Budapest.
- Matejciucová, I., 1992: *Výroba štípané industrie v kultuře s lineární keramikou v oblasti Krumlovského lesa*. Rkp. diplomové práce, FF MU Brno.
- Matejciucová, I., 1997a: *Štípaná industrie na pohřebišti kultury s LnK ve Vedrovicích*. *Pravěk NŘ* 7, 77–103.
- Matejciucová, I., 1997b: *Rozbor štípané industrie*. In: Horáková, J.–Kalábek, M.–Peška, J., *Osada lidu kultury s lineární keramikou v Přáslavicích-Kocourovcí*, *Archaeologiae Regionalis Fontes* I, Olomouc, 99–105.
- Matejciucová, I., 1999: *Štípaná kamenná industrie z vedrovického rondelu*. In: Podborský, V. (ed.), *Pravěká sociokulturní architektura na Moravě*, Brno, 220–223.
- Matejciucová, I., 2001a: *Surovina kamenné štípané industrie v moravském neolitu*. In: Podborský, V. (ed.), *50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku*, Brno, 213–224.
- Matejciucová, I., 2002a: *Počátky neolitu ve střední Evropě ve světle zkoumání štípané industrie raně zemědělských společností (Lnk) na Moravě a v Dolním Rakousku: 5700–4900 př. n. l., rkp. doktorské dizertace*. Brno.
- Matejciucová, I., 2002b: *Mechanismy distribuce štípané industrie v mezolitu a neolitu aneb význam importovaných kamenných surovin*. In: Metlička, M. (ed.), *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí–2000*, Plzeň 2001, 7–18.
- Matejciucová, I., 2002c: *Štípaná kamenná industrie z pohřebišť v „Široké u Lesa“*. In: Podborský, V. a kol., *Dvě pohřebišťe neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě*, Brno, 217–230.
- Matejciucová, I., 2004: *Štípaná industrie*. In: Berkovec, T. 2004, *Brno–Nový Lískovec Pod kamenným vrchem. Ohrazené areály kultury s lineární keramikou na Moravě (I)*, *Archaeologiae Regionalis Fontes* 5, Olomouc, 111–121.
- Neustupný, E., 1956: *K relativní chronologii volutové keramiky*. *Archeologické rozhledy* VIII, 386–407, 461–462.
- Oliiva, M., 1987: *Aurignacien na Moravě*. *Studie Muzea Kroměřížska* '87, 5–128.
- Oliiva, M., 1998: *Gravettien východní Moravy*. *Čas. Moravského muzea v Brně, Acta Mus. Moraviae, Sci. Soc.* 83, 3–65.
- Pavů, I., 1972: *Das linearbandkeramische Ornament in der Entwicklung der böhmischen Linearkeramik*. *Alba Regia* 12, 131–142.
- Pavů, I., 1977: *K metodice analýzy sídlišť s lineární keramikou*. *Památky archeologické* LXVIII/1, 5–55.
- Pavů, I., 2005: *Neolitizace střední Evropy*. *Archeologické rozhledy* LVII–2, 293–302.
- Pavů, I.–Rulík, J., 1991: *Stone Industry from the Neolithic Site of Bylany*. *Památky archeologické* 82, 277–365.
- Pavů, I.–Zápotocká, M., 1978: *Analysis of the Czech Neolithic Pottery*. Praha.
- Pavů, I.–Zápotocká, M., 1979: *Současný stav a úkoly studia neolitu v Čechách*. *Památky archeologické* LXX/2, 281–318.
- Pavůk, J., 1962: *Gliederung der Volutenkeramik in der Slowakei*. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 9, 5–20.

- Pa v ú k, J., 1979: *Genetické a chronologické vztahy lineárnej keramiky v strednom Podunajsku*. Początki neolityzacji Polski południowo-zachodniej, 69–80, Wrocław.
- Pa v ú k, J., 1980: *Ältere Linearbandkeramik in der Slowakei*. Slovenská archeológia XXVIII–1, 7–90.
- Pa v ú k, J., 1990: *Adaptácia neolitického osídlenia na prírodné prostredie*. Študijné zvesti AÚ SAV, 1. časť, 63–70.
- Pa v ú k, J., 2004: *Stará lineárna keramiká na Slovensku a neolitizácia strednej Európy*. In: Lutovský, M. (ed.), *Otázky neolitu a eneolitu 2003*, 11–28, Praha.
- Pa v ú k, J.–Šiška, S., 1971: *Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska*. Slovenská archeológia XIX/2, 319–364.
- Pod b o r s k ý, V., 1993: *Nástup zemědělské civilizace (neolit)*. In: Podborský, V. a kol., *Pravěké dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Země a lid, Nová řada, svazek 3*, 71–152, Brno.
- Pod b o r s k ý, V., 2002: *Vedrovická pohřebiště ve starším moravském a střeoevropském neolitu*. In: Podborský a kol., 2002, *Dvě pohřebiště neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě, Ústav archeologie a muzeologie FF MU*, 293–321, Brno.
- Pod b o r s k ý a kol., 2002: *Dvě pohřebiště neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě*. Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Brno.
- Př i c h y s t a l, A., 1985: *Štípaná industrie z neolitického sídliště v Bylanech (okr. Kutná Hora) z hlediska použitých surovin a jejich provenience*. Archeologické rozhledy XXXVII, 481–488.
- Př i c h y s t a l, A., 2001: *Neolitické–eneolitické broušené artefakty v České republice z hlediska kamenných surovin*. Pravěk NŘ 10, 41–70.
- Př i c h y s t a l, A., 2002: *Petrografický výzkum broušené a ostatní kamenné industrie z vedrovických pohřebišť*. In: Podborský a kol. 2002: *Dvě pohřebiště neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě, Ústav archeologie a muzeologie FF MU*, Brno, 211–214.
- Př i c h y s t a l, A., 2004: *Broušená a jiná kamenná industrie*. In: Berkovec, T., Brno-Nový Lískovec Pod kamenným vrchem, Ohrazené areály s lineární keramikou na Moravě (I), *Archaeologiae Regionalis Fontes* 5, 121–127, Olomouc.
- Př i c h y s t a l, A.–M a t e i c i u c o v á, I.–B e r k o v e c, T., 2004: *Zdroje kamenných surovin a doklady jejich využívání na území Brna v neolitu*. In: Berkovec, T., Brno-Nový Lískovec Pod kamenným vrchem, Ohrazené areály s lineární keramikou na Moravě (I), *Archaeologiae Regionalis Fontes* 5, 127–136, Olomouc.
- Q u i t t a, H., 1960: *Zur Frage der ältesten Bandkeramik in Mitteleuropa*. Praehistorische Zeitschrift XXXVIII, Heft 1/2, 3/4, 1–38, 153–188, Berlin.
- R u l f, J., 1983: *Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu*. Památky archeologické LXXIV/1, 35–95.
- R u l f, J., 1986: *Ke struktuře keramické náplně střeoevropských sídlišť kultury lineární keramiky*. Památky archeologické 77, 234–247.
- R u l f, J., 1993: *The structure of Neolithic pottery finds in Bohemia: The Bylany example*. Památky archeologické 84, 9–20.
- R u l f, J., 1997a: *Die Elbe–Provinz der Linearbandkeramik*. Památky archeologické, Suppl. 9., Praha.
- R u l f, J., 1997b: *Intruze keramiky. Příspěvek ke kritice pramenů*. Archeologické rozhledy 49, 439–461.
- S a l a š, M., 1982: *Příspěvek ke studiu neolitické broušené industrie*. Sborník FFBU, řada E, 27, 271–273.
- S a l a š, M., 1984: *Návrh numerické deskripce neolitické broušené kamenné industrie*. Sborník FFBU, řada E, 29, 67–107.
- S a l a š, M., 1986a: *Kamenná broušená industrie z neolitického sídliště u Těšetic-Kyjovic*. Sborník FFBU, řada E, 31, 25–48.
- S a l a š, M., 1986b: *Hromadné nálezy neolitické broušené industrie z Moravy*. Časopis Moravského zemského muzea v Brně, 71, 19–58.
- S a l a š, M., 2002: *Broušená kamenná industrie z vedrovických pohřebišť*. In: Podborský, V. a kol. 2002, *Dvě pohřebiště neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě*, 191–206.
- S k t i l, J., 1940: *Paleolitické nálezy z Hradištska a přilehlého Pomoraví*. Sborník Velehradský NŘ 11, 50–69.

- Soják, M., 2001: *Neolitické osídlení Spiša*. Slovenská archeológia XLVIII/2, 185–314.
- Soudský, B., 1954: *K metodice třídění volutové keramiky*. Památky archeologické XLV, 75–102.
- Svoboda, J. a kol. 2002: *Paleolit Moravy a Slezska*. Dolnověstonické studie, svazek 8, Archeologický ústav AV ČR v Brně, Brno.
- Šída, P., 2001: *Příspěvek k poznání neolitické kamenné broušené industrie*. Památky archeologické 92, 222–253.
- Škrdl, P., 1997: *Pavlovian lithic technologies*. In: Svoboda, J. (ed.): *Pavlov I – Northwest*, 313–372, Brno.
- Škrdl, P., 2000: *Předběžná zpráva o výzkumu tábořišť pavlovienu na Uherskohradištsku*. Slovácko XLII, 91–101.
- Škrdl, P.–Lukáš, M., 2000: *Příspěvek k otázce geografické pozice lokalit pavlovienu na Moravě*. Přehled výzkumů 41, 21–33.
- Škrdl, P., 2002: *Uherské Hradiště (k. ú. Jarošov u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště*. Přehled výzkumů 43, 147–149.
- Škrdl, P., 2005: *The Upper Paleolithic on the Middle Course of the Morava River*. Dolnověstonické studie, svazek 13, Archeologický ústav AV ČR v Brně, Brno.
- Škrdl, P.–Matejičková, I.–Přichystal, A., 1997: *Mesolithikum (gespaltene Steinindustrie)*. In: Poláček, L. (hrsg.) 1997, *Studien zum Burgwall von Mikulčice*, Band 2, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 7, 45–91, Brno.
- Tichý, R., 1960: *K nejstarší volutové keramice na Moravě*. Památky archeologické LI, 415–441, Praha.
- Tichý, R., 1962: *Osídlení s volutovou keramikou na Moravě*. Památky archeologické LIII, 245–305.
- Tillmann, A., 1993: *Kontinuität oder Diskontinuität? Zur Frage einer bandkeramischen Landnahme im Südlichen Mitteleuropa*. Archäologische Informationen 16, 157–187.
- Valoch, K., 1974: *Eine spätpaläolithische Industrie aus Sady bei Uherské Hradiště*. Sb. prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 20, 111–124.
- Valoch, K., 1977–1978: *Nové poznatky o paleolitu Československa*. Sb. prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 22–23, 7–25.
- Valoch, K., 1979: *Paleolit středního Pomoraví*. Studie Muzea Kroměřížska '79, 22–35.
- Valoch, K., 1993: *V září ohňů nejstarších lovců (starší doba kamenná–paleolit)*. in: Podborský, V. a kol. 1993, *Pravěké dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Země a lid, Nová řada*, svazek 3, 11–70.
- Valkovych, M., 2006: *Nálezy kultury s lineární keramikou z Pašovic*. Slovácko 2005, XLVII, 169–174.
- Vaškových, M.–Pavelčík, J., 2000: *Poznámky k vývoji neolitu a eneolitu na jihovýchodní Moravě*. Sb. prací FF BU M 4, 167–177.
- Vencel, S. 1960: *Kamenné nástroje prvních zemědělců ve střední Evropě*. Sborník Národního muzea v Praze, Řada A, svazek XIV, 1–91.
- Vencel, S., 1975: *Hromadné nálezy neolitické broušené industrie z Čech*. Památky archeologické 66, 12–73.
- Vencel, S., 1982: *K otázce zániku sběračsko-loveckých kultur. Problematika vztahů mezolitu vůči neolitu a post-mezolitických kořistníků vůči mladším pravěkým kulturám*. Archeologické rozhledy 34, 648–694.
- Zapletal, J., 1997: *Petrografická analýza broušené a kamenné industrie*. In: Horáková, J.–Kalábek, M.–Peška, J.: *Osada lidu kultury s lineární keramikou v Přáslavicích–Kocourovci*, *Archaeologia Regionalis Fontes* 1, 106–109, Olomouc.
- Zvebil, M., 1995: *Indo-European origins and the agricultural transition in Europe*. In: Kuna, M.–Venclová, N. (eds.): *Whither archaeology? Papers in honour of Evžen Neustupný*, Praha, 173–203.
- Zvebil, M., 2000: *The Social Context of the Agricultural Transition in Europe*. In: Renfrew, C.–Boyle, K. (eds.): *Archaeogenetics: DNA and the prehistory of Europe*, 57–79, Cambridge.
- Zvebil, M., 2002: *Indo-European dispersals and the agricultural tradition in Northern Europe: culture, genes and language*. In: Julku, K. (ed.): *The Roots of Peoples and Languages of Northern Eurasia* IV, 318–348, Oulu.

Mgr. Miroslav Vaškovič, Ph.D. (n. 1973), vedoucí archeologického oddělení Slovákého muzea, se zabývá především obdobím neolitu na jihovýchodní Moravě.

Central Morava River Basin in the Early Neolith

Abstract

Based on our current state of knowledge we can state that the regions of central and Northern part of lower Morava river basin were settled already during the early (I.) degree of the LnK culture. Only five settlements verifiably belong to this degree: Hradčovice, Otrokovice-Kvítkovice, Spytihněv. From the newer research, we can add to those only the finds from Zlín-Malenovice (all of them into the degree Ia according to the classification by R. Tichý) and from revisited research in Otrokovice-Kvítkovice and Žádovice (LnK Ib). This is approximately one tenth of the total number of registered settlements (11 per cent out of 44). The oldest settlements from the Ia degree are actually verified only near by the communication route delineated by the Morava and Olšava rivers, and all of them in the region of central Morava river basin, i.e. geographically in the Northern part of the surveyed region (Southeast Moravia).

Based on the current state of research, I would like to propose a hypothesis regarding how the neolithization of Southeast Moravia could have happened (either by the coming of new populace or by ongoing neolithization of the original inhabitants under the influence of new ideas). If we take into account the traditional hypothesis, i.e. the advent of neolithic populace from the South from the Danube river basin along the Morava river, there is not even one neolithic settlement in the lower part of the Morava river (and the settlement density is not much higher even for the II. degree LnK). From the Slovak side of the Morava river, i.e. Záhoří region, neolithic settlements have been documented by surface finds, but their classification into Neolith is only tentative. However, those settlements are located 10–20 km away from the Morava river as the supposed line of transportation and communication. Hence, it is difficult to suppose that the oldest and pioneering LnK culture settlements have been established after 150 km long journey from the Morava-Danube confluence. The absence of LnK culture settlements (both early and late types) can be caused by insufficient archeological research of Neolith, especially in the regions around Hodonín and Břeclav. Settlements of the I. degree LnK can be hard to find also because they might be today lying under the flood sediments of the Morava river wold.

The oldest LnK settlements are found in the central Morava river basin and Olšava river basin in the valleys of Morava and Olšava rivers. When we survey the directions of the neolithization process based on the origin of stone materials (Mateciucová 2002a), in the Southeast Moravia there is no increase in the share of materials coming from Panonia (splintered and honed tools). On the contrary, the origins of honed items (prevailing occurrence of green slate from the Podjizeří region and Želešice) as well as splintered items (majority of silicithes of Krakow Jura and White Carpathian radiolarith) seem to point to contacts from the opposite direction. Additionally, the material spectra do not change substantially in the course of the culture's development. Based on the above mentioned facts, it could be hypothetically proposed that the neolithization of Southeast Moravia could have come from the East—the Váh river basin through Carpathian mountain passes, but also from the North, through the rift of Napajedla, as seems to be plausible based on the finds of stone items imported from the North.

Mittleres Marchgebiet im älteren Neolithikum

Zusammenfassung

Mit Hinsicht auf den derzeitigen Kenntniszustand kann festgestellt werden, dass das Flussgebiet der mittleren March und des nördlichen Teils der unteren March wurde bereits in der älteren (I.) Stufe der Linearkeramikultur besiedelt. Nachweislich können der ersten Stufe der Linearkeramikultur nur 5 Siedlungen zugeordnet werden: Hradčovice, Otrokovice-Kvítkovice, Spytihněv. Von neueren Forschungen können bloß Funde aus Zlín-Malenovice (laut Klassifizierung von R. Tichý) und aus wiederholter Untersuchung in Otrokovice-Kvítkovice und aus Žádovice (LnK Ib) zugeordnet werden. Von den 44 registrierten Siedlungen stellt dies ungefähr ein Zehntel (11 %) dar. Die ältesten Siedlungen der ersten Stufe der Linearkeramikultur sind eigentlich nur an der Kommunikationsachse der Flüsse March (Morava) und Olšava und alle Siedlungen im breiteren Gebiet der mittleren March, geographisch situiert im nördlichen Teil Südostmährens.

Mit Hinsicht auf den derzeitigen Kenntniszustand lässt sich hypothetisch annehmen, wie sich die Neolithisierung in Südostmähren entwickelte (sei der Prozess durch neue Population oder fließend durch neue

Ideen veranlasst). Wenn man das klassische Konzept (d. h. Einwanderung der neolithischen Bevölkerung vom Süden aus dem Donaugebiet entlang der March) in Betracht zieht, dann sieht man, dass im unteren Marchgebiet sich keine einzige neolithische Siedlung befindet (auch in der II. Stufe der Linearkeramikkultur ist die Besiedlung nicht viel dichter). Im Gebiet von Záhoví (an der slowakischen Seite der March) sind zwar neolithische Siedlungen mit Oberflächensammlungen belegt, aber ins Neolithikum kann man sie nur rahmenhaft einordnen. Diese Siedlungen sind von der March als vermuteter Kommunikationsader 10–20 Kilometer entfernt. Man kann also kaum vermuten, dass die ältesten Siedlungen der Linearkeramikkultur erst nach einer vom Zusammenfluss March/Donau aus fast 150 km langen Wanderung gegründet würden. Die Abwesenheit der Siedlungen der Linearkeramikkultur (ob in der älteren oder jüngeren Stufe) kann auf eine ungenügende archäologische Untersuchung der neolithischen Zeit (besonders in den Gebieten von Hodonín und Břeclav) zurückgeführt werden. Einige Siedlungen der Linearkeramikkultur I können sich unter den Sedimenten im Überschwemmungsgebiet der March befinden.

Die älteste Siedlung der Linearkeramikkultur befindet sich in den Tälern des mittleren Flussgebiets von Morava und Olšava. Wenn man die Entwicklung der Neolithisierung anhand des Ursprungs von steinernen Rohstoffen verfolgt (Mateiciucová 2002a), sieht man, dass in Südostmähren kein steigender Anteil von Rohstoffen aus Panonien (Spalt- und Schleifindustrie) bemerkbar ist, umgekehrt: Die Rohstoffe sowohl in der Schleifindustrie (überwiegendes Vorkommen von Grünschiefer im Gebiet von Podjizeří und in Želešice) als auch in der Spaltindustrie (überwiegendes Vorkommen von Silit des Krakauer Jura und Radiolarit aus Weißkarpaten) lassen eher auf andere Kontakte schließen. Die Rohstoffspektren verwandeln sich während der Kulturentwicklung auch nicht besonders. Auf Grund der oben genannten Tatsachen ist zu vermuten, dass die Neolithisierung Südostmährens vom Osten (aus dem Waaggebiet über die Karpatenpässe), aber auch vom Norden (über Napajedla) – wie die vom Norden importierten Funde der Steinindustrie schließen lassen – gekommen sein kann.